

Національний університет "Острозька академія"
Факультет романо-германських мов
Кафедра англійської філології

Кваліфікаційна робота

магістра
на тему

Лексичний аналіз промов Фр.Д.Рузвельта

Виконав: студент(ка) 6 курсу, групи МА-61
спеціальності: 035 Філологія
спеціалізації: германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Шикоряк Ю.О.
(прізвище та ініціали)

Керівник Чепіль О.Я.
(прізвище та ініціали)

Острог -2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОМОВИ.....	8
1.1. Мовні особливості політичної публічної промови в наукових розвідках.....	8
1.2. Структура політичної промови.....	19
1.3. Етапи становлення політичної промови.....	28
РОЗДІЛ 2. ІНАВГУРАЦІЙНЕ ЗВЕРНЕННЯ ЯК ЖАНР ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	33
2.1. Перша інавгураційна промова 1933 р.....	33
2.2. Друга інавгураційна промова 1937 р.....	41
РОЗДІЛ 3. ЛЕКСИЧНЕ НАПОВНЕННЯ ПРОМОВ ФР. Д. РУЗВЕЛЬТА.....	55
3.1. Третє інавгураційне звернення Фр. Д. Рузвельта.....	55
3.2. Промова Фр. Д. Рузвельта про «Чотири свободи» 1941 р.....	62
3.3. Четверта промова Фр. Д. Рузвельта 1945 р.....	72
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	84

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження в сфері комунікативної лінгвістики відкрили значні перспективи вивчення проблеми мовної особистості, як особистості такої, вираженої у мові (тексті) та через мову, та яка базується на понятті особистості, як суб'єкта відносин й свідомої спільної діяльності людей, що визначається цією системою суспільних відносин, культурою та специфічними особливостями індивіда; як поглиблення, розвиток, насичення додатковим змістом поняття особистості узагалі. Так, центральними в даному дослідженні є поняття політичної картини світу, мовної особистості, дискурсу, політичного дискурсу, а також комунікативних стратегій і тактик, лексичний аналіз промов Фр. Д. Рузвельта, що, не дивлячись на те, що інтерес до їх вивчення постійно зростає, представляють собою проблемні питання, які в достатній мірі не вирішені.

Інавгураційний дискурс – елемент ораторського мистецтва, основною метою якого є переконання, а також маніпуляція суспільною свідомістю [12, с.45]. Тому необхідність даного дослідження обумовлена потребою в комплексному аналізі лінгвістичних і соціокультурних аспектів американського інавгураційного дискурсу.

Тема промов американських президентів вже давно стала надзвичайно популярною серед вчених лінгвістів. У список президентів військового часу вони майже незмінно включають - Авраама Лінкольна, Вудро Вільсона і, звичайно, Франкліна Делано Рузвельта. Рузвельт, який зайняв свій пост в 1933 р. і боровся з найбільш жахливою економічною катастрофою в американській історії, очолив свою країну в найбільш небезпечній війні в історії людства. Безперечно це була війна на виживання.

Рузвельт без перебільшення був видатним військовим лідером і про це свідчать його промови. У США це досягнення було, можливо, оцінено по достоїнству тільки тоді, коли помітили, наскільки президенти Гаррі Труман в 1950-1951 рр., Ліндон Джонсон між 1965-1968 рр., Річард Ніксон в період між

1970 і 1974 рр. і Джордж Буш після 9 вересня 2011 р. поступалися Рузвельту за своїми характеристиками. Тому актуальним виступає дослідити лексичне наповнення промов Фр. Д. Рузвельта.

На матеріалі інавгураційних промов президентів США Франкліна Д. Рузвельта розглядаються лексичний аналіз, виявляються особливості функціонування модальності в американському президентському дискурсі і виявляються зміни, які відбулися у виборі засобів вираження модальності під впливом військового часу і загостреної політичної обстановки Першої та Другої світових воєн.

Перша інавгураційна промова 1933 р. була лаконічною і ефективною, адже призвела до перемоги і Фр. Д. Рузвельта став президентом США. Друга інавгураційна промова 1937 р. була проголошена в нелегкий для країни період і мала лексичне наповнення. Третя промова Фр. Д. Рузвельта 1941 р. отримала назву «Чотири свободи». Четверта промова Фр. Д. Рузвельта здійснена в післявоєнний період. Варто подивитись, як змінювалися його погляди у відповідь на мінливі вимоги часу і як поєднувалися слова президента США з його справами.

Актуальність дослідження зумовлена доцільністю аналізу дискурсу політичного лідера США, зокрема Фр. Д. Рузвельта, у аспекті лінгводискурсивного наповнення, що відбиває динаміку відповідних структурних складових англійської мови. Політичний дискурс у максимальній відповідності віддзеркалює мовні тенденції, що превалюють на певному етапі соціально-політичного, наукового та культурного розвитку.

Специфіка сучасної мови інавгураційного дискурсу в останні роки активно обговорюється багатьма вченими. Методологічну основу дослідження становлять праці таких вітчизняних й зарубіжних лінгвістів як Т. А. Ван Дейка [11], В. З. Дем'янкова [16], Т. О. Косенко [27], Г.Г. Почепцова [40], О. С. Фоменко [55], К.Флад [54], О. Й. Шейгал [61] тощо.

Дослідження дискурсу є порівняно недавніми та дискусійними за своєю природою. Серед різномайття інтерпретацій і підходів до вивчення дискурсу нема

жодного єдино вірного. Чимало дослідників (В. Н. Базилев, А. Н. Баранов, В. З. Дем'янков, В. І. Карасик, Ю. М. Караулов, Л. П. Крисін, П. Б. Паршин, Л.І. Скворцова, Ю. А. Сорокін, А. П. Чудінов, О. І. Шейгал та ін.) вважають, що мова, суспільство, політичне мислення, політична дія і мовленнєва форма знаходяться в тісній взаємодії, тим самим визнаючи політичний дискурс, жанрову різновидність дискурсу об'єктом міждисциплінарних досліджень. Так, вивченням політичного дискурсу займаються політологи, психологи, філософи, соціологи, економісти, спеціалісти з теорії комунікації, лінгвісти. Останні в своїх дослідженнях торкаються різноманітних аспектів проблематики політичного і передвиборчого дискурсів: лексико-стилістичних особливостей промов [3; 4; 5], мовної системи у когнітивній парадигмі і феномену метафоризації у політичному дискурсі [1; 2], специфіки парламентських дебатів [11; 13], передвиборчого дискурсу програм новин [16], дискурсивного портрету політика [24; 10], когнітивних аспектів дискурсу влади [33].

Проте в українському мовознавстві ця проблематика до сьогодні не має достатнього теоретичного висвітлення та практичного вирішення. Й хоча вагомість вищезазначених досліджень не піддається сумніву, постійний розвиток та зміни у сфері політики та мови, як інструментарію впливу на електорат, вимагають більш якісних доробок у порівняно новому напрямку мовознавства – політичній лінгвістиці. Необхідність йти в ногу з сучасними тенденціями політичної комунікації та розпізнавати прихований зміст політичних висловлювань і зумовлює актуальність вибору теми роботи, визначає її мету та завдання.

Об'єкт роботи – інавгураційні промови Фр. Д. Рузвельта.

Предмет дослідження – лексичне наповнення промов Фр. Д. Рузвельта.

Мета дослідження – провести лексичний аналіз промов Фр. Д. Рузвельта.

Для досягнення поставленої мети слід вирішити наступні **завдання**:

- 1) Визначити мовні особливості політичної публічної промови в наукових розвідках.
- 2) Обґрунтувати структуру політичної промови.

- 3) З'ясувати етапи становлення політичної промови.
- 4) Проаналізувати інавгураційні звернення як жанр політичного дискурсу.
- 5) Охарактеризувати лексичне наповнення промов Фр. Д. Рузвельта.

Методологія дослідження. Методика дослідження ґрунтується на лексичній парадигмі дослідження мови, напрацьованій вітчизняними та зарубіжними вченими (Ф. С. Бацевич, А. В. Кириліна, І. М. Осовська, О.А. Янова), що сприяє проведенню лексичного аналізу із застосуванням комплексу методів для розкриття сутності політичного дискурсу та особливостей її реалізації в політичних дебатах та промовах американського політика та президента Фр. Д. Рузвельта.

Основними методами дослідження є: лексико-граматичний аналіз (для розробки класифікації лексичних одиниць у дискурсі, а також для аналізу мовних засобів вираження на граматичному рівні мови), стилістичний аналіз (для визначення найважливіших стилістичних та риторичних прийомів електорального дискурсу американським політиком).

Новизна дослідження визначається розглядом мовної особистості Фр. Д. Рузвельта як складної цілісної єдності, як взаємопов'язаної сукупності різноманітних психолінгвістичних і лінгвокультурних характеристик, виявлених на базі його мовотворчої і суспільно важливої діяльності, яка свідчить про високий ступінь його риторичної компетенції. Із точки зору теорії маніпуляції промов Фр. Д. Рузвельта розглянуті як ефективний механізм управління державою в історично складний період.

Практичне значення. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання положень та висновків роботи у викладанні таких навчальних дисциплін, як стилістика англійської мови („Лінгвостилістика”: лексична та граматична), риторика, загальне мовознавство („Мова і мовлення”, „Мова і суспільство”), а також при розробці теоретичних курсів з лінгвістичної прагматики, соціолінгвістики, теорії дискурсу та теорії комунікації.

Теоретичне значення. Отримані результати можуть стати теоретичним підґрунтям для наукового аналізу політичного дискурсу, а також допомогти в

розробці методології не лише науково-теоретичних, а й емпіричних розвідок, а це може зацікавити не лише вчених-політологів, а й журналістів, громадських активістів тощо.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, основної частини, що містить три розділи з підпунктами, висновків, списку використаної літератури.

У вступі подано актуальність теми, мету, завдання, об'єкт та предмет, методологію та новизну дослідження, а також практичне і теоретичне значення.

В першому розділі розглядаються теоретичні аспекти дослідження політичної промови. Розкриваються мовні особливості політичної публічної промови в наукових розвідках. Описується структура політичної промови та етапи становлення публічної політичної промови.

В другому розділі розглядається інавгураційне звернення як жанр політичного дискурсу.

В третьому розділі аналізується лексичне наповнення промов Фр. Д. Рузвельта.

У висновках подається заключна думка щодо проаналізованого матеріалу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОМОВИ

1.1. Мовні особливості політичної публічної промови в наукових розвідках

В сучасному світі відбувається значна кількість соціально-економічних та політичних змін, які призводять до змін в сфері політичного публічного дискурсу. Зокрема процеси лібералізації та демократизації суспільства ставлять нові завдання для публічних виступів. І для впливу на адресатів слід брати до уваги не лише екстралінгвістичні параметри, що відображають всю динаміку суспільного розвитку, але і прагматичні особливості мовних засобів. Водночас облік комунікативної ситуації, її загальних та приватних показників, ефективне використання стилістичних прийомів, їхніх виражальних можливостей можуть призвести до більш ефективного впливу політичного суб'єкта на певну аудиторію, задля досягнення поставленої мети. Тож, вивчення публічних політичних виступів представляє величезний лінгвістичний інтерес у рамках дослідження мовної поведінки політичних суб'єктів: використання мовних засобів, риторичних прийомів із метою маніпулювання свідомістю певних адресатів.

В цілому лінгвістична позиція політичної комунікації у більшості робіт прирівнюється до термінів «мови політики», «політичний дискурс». Проте окремі науковці вживають лише поняття «політична мова» (А. М. Баранов, Є.Г. Казакевич), інші ставлять під сумнів наявність «політичної мови» як такої (Б. П. Паршин), також наукове співтовариство прагне охарактеризувати політичну мову, не заперечуючи її існування, і визначити її своєрідність (Ю.С. Степанов).

Таким чином, беручи до уваги різні підходи щодо визначення «політичного дискурсу», в ході нашого дослідження будемо вживати термін «політичний дискурс» в широкому сенсі: як сукупність мовних актів, що

використовуються у політичних дискусіях, тобто мовну діяльність в звуковій, графічній або електронній репрезентації, що включає досить широкий соціальний, когнітивний, психологічний контекст зокрема [36].

Визначне місце у політичному дискурсі займають публічні виступи політиків, які мають свою специфіку, що співвідноситься як із ораторським мистецтвом, так і з основними характеристиками політичного дискурсу в цілому. І будучи однією із форм газетно-публіцистичного стилю, публічне мовлення покликане виконувати інструментальну (маніпулятивну), інформаційну й агітаційно-пропагандистську функції для впливу на маси народу із метою формування суспільної свідомості.

Варто акцентувати увагу на тому, що тексти публічної промови, присвячені актуальним політичним питанням, реалізуються вербально у вигляді виступу політичного суб'єкта перед певною аудиторією. Крім того усне публічне мовлення обумовлюється тими ж функціональними параметрами, цілями та завданнями соціальної комунікації, які притаманні і письмовому стилю.

Підкреслимо, що у рамках усної публічної промови виділяються наступні фактори: політичне красномовство; академічне красномовство; адміністративно-юридичне красномовство.

Отже, головні мовностилістичні категорії та принципи використання мовних засобів знаходять власну реалізацію, як у письмових текстах, так і в усних текстах політичного, наукового, адміністративно-юридичного змісту. Проте нами буде розглядатися усна публічна мова з точки зору самостійного функціонально-стильового явища, адже, із однієї сторони, у її текстах здійснюється комунікація в умовах групового спілкування, з іншої, – тексти усної публічної промови не читаються, а декламуються та остаточно створюються у момент виголошення.

Слід відзначити, що мові політичного суб'єкта притаманна не лише особливість писемного мовлення, а й багато характерних рис усного мовлення (короткі і еліптичні речення, приєднання, розмовні слова, обороти тощо). Отож, тут чітко простежується подвійна природа усної публічної промови.

Оскільки усному публічному виступу властива тенденція прилучення до стандарту і експресивності, то в текстах усної публічної промови часто використовується емоційно забарвлена лексика і фразеологічні одиниці як з книжкової, так і з розмовної мови. Вживання в усних публічних промовах стилістично зниженою, розмовною і книжковою лексикою обумовлюється фактором адресності виступу політичного суб'єкта й інструментальною функцією, тобто прагненням виступаючого надати своїй промові максимальну зрозумілість і переконливість. Бажання налагодити контакт зі слухачами призводить до включення у текст виступу експресивних засобів, що виражають емоційно-суб'єктивну оцінку – як позитивну, так і негативну.

В текстах усної публічної промови зустрічається метафоричне використання слів. У контексті політичного публічного виступу метафори поживають виклад політичним суб'єктом різних політичних питань та вносять до тексту виступу стилістичну різноманітність.

Характеризувати політичний дискурс варто із погляду політичної лінгвістики та і з позицій дискурсивного аналізу. Так, на думку В. Дем'янкова, політична лінгвістика виступає частиною політичної філології, науки про співвідношення властивостей дискурсу із наступними концептами: «влада», «вплив», «авторитет». Політична лінгвістика, згідно науковця, має досліджувати мікрорівень дискурсу: синтактику, семантику та прагматику політичних дискурсів, їхнє інсценування й інтерпретацію, порівнювати політичну мову із повсякденною [16]. Однак із даного визначення випливає розуміння політичного дискурсу тільки як мовної дії суб'єктів політики, що не може відповідати загальноприйнятому його розумінню як певної віртуальної реальності, у якій опиняється спільнота, об'єднана спільним політичним та культурним простором в цілому.

Водночас політична комунікація належить до сфери зацікавлення політичного дискурс-аналізу, яка вивчає процеси політичної дійсності. І на підставі аналізу висловлювань політиків дискурс-аналіз вже розкриває особливості політичної культури і зокрема свідомості конкретного соціуму. В

дискурс-аналізі має місце синкретизм наукової методології, що передбачає наявність культурологічних, семіотичних, лінгвістичних та політологічних підходів.

Згідно Л. Нагорної, дискурс – це функціональний стиль мови, який постає не тільки як мовленнєва діяльність, а й як політична поведінка, що має колективно-діяльнісну основу [34, с. 15]. Водночас А. Шарова визначає дискурсом тематичну мережу текстів, яка є складною послідовністю тематично близьких текстів, що перебувають у відношенні дискурсивності [59]. Так, під дискурсивністю А. Шарова має на увазі структуровану мережу відносин текстів в середині певного дискурсу, їх тематичну єдність [59]. Наприклад, сукупність текстів про політику становитимуть політичний дискурс.

Також К. Серажим визначає політичний дискурс мовною практикою, здійсненою у політичному просторі (сукупність екстралінгвальних чинників, що впливають на формування політичного дискурсу [47, с. 177]), М. Ончуленко підкреслює, що дискурс є «позначенням певної системи обмежень, що накладаються на необмежену кількість висловлювань із огляду на соціальну або ідеологічну позицію» [37]. Згідно визначення вчених Є. Кожем'якіна та Є. Переверзева, політичний дискурс можна розглядати як спеціально організовану та тематично зосереджену послідовність висловлювань, що мають місце у деяких специфічних історичних та соціальних рамках і які можуть змінити владні відносини у суспільстві [24].

Отож, узагальнивши різноманітні погляди на поняття дискурсу, В. Чернявська пропонує звести їх до двох основних складових: 1) «конкретна комунікативна подія, зафіксована у тексті та усному мовленні, що здійснюється в конкретному когнітивно обумовленому комунікативному просторі»; 2) «сукупність тематично співвіднесених текстів» [57]. На даному прикладі видно, що не усі вчені розрізняють поняття «політичного дискурсу» та «політичної комунікації». Так, наприклад, Т. ван Дейк писав: «дискурс» в широкому розумінні є складним поєднанням мовної форми, значення й дії, яку можна найкраще схарактеризувати через поняття комунікативної події або

комунікативного акту» [11, с.14]. Водночас Л. Засекіна визначає дискурс рефлексивною мовною комунікацією, що передбачає самоцінність процесуальності промовляння усіх значимих для учасників комунікації її аспектів [18, с.27].

На нашу думку, політичний дискурс є тематичною мережею політичних текстів, об'єднаних однією темою, що детермінує взаємозв'язок дискурсу із прагматичними, соціологічними, психологічними, культурними, лінгвістичними та іншими площинами. Тобто це символічна реальність, що виникає у процесі комунікації. А комунікація – це процес. Крім того політичні тексти актуалізуються у процесі політичної комунікації, проте сам політичний дискурс – це не процес, це досить складна символічна дійсність, у якій функціонує політична сфера в цілому.

У зарубіжній пареміології існує значна кількість фундаментальних досліджень «пословної» мови американських політиків і, особливо, президентів, які представляють «свідомство очевидного панування прислів'їв в американському політичному дискурсі» [70, с. 11]. Незважаючи на те що американські лідери протягом усього періоду існування США в своїх публічних виступах вдавалися до пословних образів, спостереження В. Мідера за риторикою політиків в передвиборних кампаніях дозволили прийти до висновку про те, що їхні промови «зовсім не натхненні, банальні і позбавлені барвистих метафор» [70, с. 147]. Одну з причин такої «лінгвістичної ситуації» вчений бачить в тому, що сучасні президенти, послідовники Г. Трумана, не беруть активної участі в підготовці текстів своїх виступів, але покладаються на творчість спічрайтерів.

Крім того, за промовою (дискурсом) стоїть особистість як сукупність когнітивних установок (погляди, думки, позиція з певних питань і т.п.), яка обирає стратегії, в тому числі і вербальні, для передачі необхідного змісту. Від неї залежить, чи буде це рядовим виступом на публіці або тим, що назвуть еталоном ораторської мови.

Так, Дж. Кемпбелл писав, що «риторика – мистецтво чи талант вибудовувати мову відповідно до її цілей», яких він виділяв чотири: «полегшити розуміння, вразити уяву, схвилювати і впливати на волю» [66, с.23]. Політична риторика, з нашої точки зору, – мистецтво переконання мас для досягнення необхідних політичних цілей. Переконання здійснюється перш за все з допомогою вербальних засобів, які допомагають сформулювати ставлення або спонукати до дії.

Можна зробити висновок, що політична мова спрямована на когнітивну, емотивну і волевиконавчу сфери особистості. Паремії впливають на елементарні уявлення, почуття, бажання людей, з яких виростають більш складні світогляди, відносини (соціальні установки) і плани. Отже, використання прислів'їв і приказок в політичних промовах є ефективним засобом впливу на масову аудиторію.

Мета будь-якої передвиборної кампанії – заігувати якомога більшу кількість людей з тим, щоб в результаті вони віддали свій голос «за» певного кандидата. Парадоксально, але саме слова (а не справи) набувають першорядного значення [20, с.15]. Багато американських політиків вдаються до перевіреної стратегії звернення до відомих (в тому числі політичних, релігійних і т.д.) істин. У талановитому лінгвістичному оформленні поширені судження виявляються злободенними і звучать особливо актуально в теперішній ситуації.

Спираючись на інструментальну функцію політичного дискурсу, розглянемо дуалізм всього публічного виступу на різних мовних рівнях: лексичному, морфологічному і синтаксичному. А найбільш частотними є лексичні засоби мовної маніпуляції наступні:

- 1) номіналізація (перетворення мотивуючої конструкції з дієсловом в віддієслівне ім'я);
- 2) конверсиви (слова, які одні і ті же події показують з різних точок зору);
- 3) транспаренти (слова, що позначають абстрактне поняття, яке не має конкретного змісту);
- 4) неологізми;

5) конотація, що сприяє маніпуляції:

- оцінна (винесення оцінки без прямого прояву),
- емотивна (апеляція до емоцій адресата),
- експресивна (передача сенсу зі збільшеною інтенсивністю, висловлюючи внутрішній стан мовця),
- стилістична (лексичні одиниці, значення яких доповнено стилістичною складовою; створюють ефект іронії, сарказму, підвищують експресивність тексту, створюють стилістичний контраст),
- ідеологічна (відображає певні політичні, ідейні, соціальні, економічні уявлення).

6) евфемізми;

7) дисфемізми (грубі або непристойні позначення нейтрального поняття) [4, с.168].

Серед лексико-синтаксичних засобів виділимо перифрази і уточнення, які використовуються з метою виділення деякого аспекту комплексного феномена або ситуації.

До лексико-прагматичних засобів відносяться різні форми адресації (звернення до аудиторії з використанням займенника "We"), а також засоби організації аргументації (стратегії створення достовірності, довіри, залучення уваги) [4, с.169].

На граматичному рівні інструменти маніпуляції мають на увазі вибір граматичної форми, який здатний актуалізувати час (вживання замість Past – Present), додати динамізм і емоційність (аспект Continuous), висловити модальність деякої події (умовний нахил).

Маніпуляція також здійснюється за допомогою морфологічних засобів. Морфологічні засоби інтерпретують використання пасивного замість активного, як можливість суб'єкта політичного виступу піти від відповідальності, тобто залишитися за кадром. Модальні частки вживаються в усному мовленні для заповнення пауз в мисленнєво-мовному процесі. А частинки грають роль індикаторів правильного, адекватного розуміння суті сказаного.

Дейктичні засоби (займенники і дейктики часу і місця) також відіграють першорядну роль у трактуванні політичного дискурсу.

Контактоустановчу функцію можуть виконувати прислівники, причому зазначена функція пов'язана з їх експресивною функцією, що створює загальний емоційно-впливовий ефект.

Серед арсеналу синтаксичних засобів виділимо: еліптичні та паралельні конструкції, інверсію і відокремлення, питальні речення. Для усної публічної політичної мови характерна оптимізація синтаксичної структури висловлювання, так як зберігається загальна тенденція до скорочення обсягу синтаксичних побудов в усному мовленні. А стилістичні синтаксичні прийоми зустрічаються в політичному дискурсі частіше за інших засобів виразності. Фігури повтору слова, словосполучення або речення надають виступу особливу ритмічність, допомагають досягти динамічності висловлювання. Частотність синтаксичних стилістичних повторів в усному мовленні пояснюється реалізацією експресивної функції та логіко-смислового підкреслення, тому що полегшує перцепцію диктем. Публічний виступ оживляє пряму мову, що дозволяє передати чужу думку; емоційні вигуки, що привертають увагу до певної ідеї і відношення до неї автора, використовуються з метою заразити цим ставленням аудиторію [4, с.171].

Незважаючи на певні відмінності у підходах щодо розуміння й аналізу політичного дискурсу, його невід'ємною складовою є політична мова. Саме вона структурує й конструює політичну дійсність, а її основними ознаками є символізм, ідеологічне різноманіття, емоційність, агональність (тобто ієрархізована система), фідеїзм (намагання підмінити знання вірою) та псевдодіалогічність [62, с.137]. Згідно А. Шарової політична мова – це і «мова в політиці» («мова політиків») і «мова про політику» [59]. У першому випадку йдеться про інституційний вимір політичної мови, про тексти, які звучать від офіційних осіб за окремих регламентованих обставин, тексти, що мають на меті досягнути певних політичних цілей. «Мова політиків» є мовою прийняття рішень, мовою, що повідомляє про дані рішення. А натомість «мова про

політику» – це вербальні дії, здійснені особами, які або не є суб'єктами влади і діють в межах своїх неpolitичних (професійних, громадянських) повноважень, або суб'єктами влади під час неофіційних подій. Тобто, «мова в політиці» позначає мову усередині політичних інститутів (функціональну мову), а друге – так звану мову думки, якою описують політичні події, наприклад, у ЗМІ. Підтвердженням цього є теза Г. Лассуелла про те, що у соціальній науці використовують два визначення «політичного»: «інституційне» і «функціональне» [31, с. 60]. Крім того, Л. Нагорна запровадив поділ політичних висловлювань на функціональну мову, якою користуються із управлінських міркувань, та на мову думки, на якій залишають відбиток ідеологія, семантична конкуренція тощо [34, с. 54].

Водночас розмежування на мову політики і мову у політиці можна помітити ще і по тому, що є два способи відібрати текстовий матеріал для дослідження – широкий та вузький. Широкий підхід ґрунтується на вивченні усіх текстів, присвячених політичній тематиці. Вибравши вузький підхід, аналізують лише тексти, безпосередньо утворені політиками. Саме їх вважають «мовою в політиці», тобто інституційною мовою. На думку П. Олещук інституційним дискурсом виступає спеціалізований стандарт (тобто кліше) спілкування між людьми, які можуть не знати одне одного, та мають спілкуватись згідно норм суспільства. Тобто йдеться про спілкування між представниками соціальних інститутів, яке відбувається у певних соціальних умовах. І основою інституційних форм спілкування є визначені соціальні правила і ритуальність функціонування, – зазначає науковець [36].

Водночас К. Флад зазначає, що офіційність – це така стратегія комунікації, яка об'єднує вибір (спонтанний або ж продуманий) висловлювань із стилістичними засобами, що варто спрямувати на досягнення політичної мети [54, с. 107]. Однак навіть в межах інституційного дискурсу можна побачити деяку неузгодженість між текстами, яка покликана встановити загальнообов'язкові правила поведінки, і текстами, що повинні легітимізувати певний режим. Насамперед, можна виділити такі дві площини політичного

інституційного дискурсу як регулятивну і легітимацийну. І критерієм цього поділу є спосіб здійснення влади в політичному дискурсі. Саме у регулятивному дискурсі безпосередньо намагаються керувати діями осіб, тобто він – це директивні накази, погрози, закони, інструкції, рекомендації та поради, за невиконання яких можуть застосувати санкції. В той же час як легітимацийний дискурс – це дискурсивні форми переконання, зокрема реклама, пропаганда. І його вплив, здебільшого, реалізується завдяки мас-медіа.

Ці дві форми політичного інституційного дискурсу – регулятивна й легітимацийна – відрізняються декількома моментами. По-перше, учасниками комунікації (регулятивна – це процес спілкування професіоналів із приводу організації політичного управління, легітимацийна має місце за умови політичної боротьби, коли політик бореться за прихильність конкретної публіки). По-друге, відрізняється здатність адресатів протистояти владі, прихованій за дискурсом. Так, Т. ван Дейк вважає, що підлеглі групи можуть реалізовувати досить різні форми опору владі, тобто здійснювати дії, які робитимуть можновладців менш впливовими чи навіть беззахисними, як під час революцій [11, с. 49]. Однак непослух регулятивному дискурсові тягне за собою санкції, непослух легітимацийному означає втрату довіри до окремого політичного суб'єкта.

Звісно, коли ж незгода стосовно будь-якого із вказаних типів інституційного дискурсу набирає великих масштабів, тоді змінюється і політичний курс, політична влада, політична система, тобто сам політичний дискурс змінює інший. І розуміти відмінності між даними сферами політичної реальності – важливо, оскільки співвідношення між формами інституційного політичного дискурсу свідчить про політичні відносини, звичні для спільноти, а також про політичний курс, у якому відбувається розвиток суспільства.

Для дослідження семантичної парадоксальності політичного дискурсу, слід послуговуватись такими методологіями як структуралізм й постструктуралізм, семіотика, когнітивна наука, семантика, політична лінгвістика. Саме вони об'єднуються у межах політичного дискурс-аналізу.

Політичні суб'єкти часто використовують особливу структуру побудови словосполучень (градацію) і речень (інверсію, антитезу, риторичні питання, питально-відповідну структуру висловлювань) в рамках диктеми, навмисно підкреслюючи смислове і експресивне навантаження висловлювань.

Крім того, варто підкреслити і про важливість військових та економічних термінах, що мають місце в політичній публічній промові. Лексичний аналіз даних термінів розкриє сутність промови та його наповненість лексемами.

Отже, вивчення політичної промови як особливого типу тексту останнім часом привертає увагу лінгвістів. Під політичною промовою ми розуміємо усний текст, який проголошується політиком перед окремою аудиторією, за певних обставин, ставить нарізлі завдання у тій чи іншій сфері громадського життя, дає рекомендації щодо здійснення поставлених завдань. Цей тип виступу, створюється з метою переконання, призначається для конкретного типу аудиторії. Найважливішою особливістю політичного дискурсу є функція політичної пропаганди, переконання і впливу. Із лінгвістичної точки зору дискурс – це процес живого вербального спілкування, який характеризується досить великою кількістю відхилень від канонічного писемного мовлення. Водночас дискурс є суттєвою складовою соціокультурної взаємодії, характерними рисами якої є інтереси, цілі, стилі і формування такої суспільної думки, що потрібна для автора дискурсу.

1.2. Структура політичної промови

Цілісність політичної промови лежить у основі спільності головної думки виступу, основної проблеми, поставленої в ньому, і його смислових частин. Концепція політичної комунікації зрозуміла аудиторії (адресату) тільки у тому випадку, коли промова політика володіє певною структурою і має чіткі смислові зв'язки, які репрезентують послідовність у викладі його думки. Відображаючи боротьбу за владу, політична промова має безпосередній зв'язок з важливими подіями суспільно-політичного життя. У політичному дискурсі часто наводяться витяги з програмних документів (статутів, програм партій, маніфестів) і цитуються промови політичних діячів.

Комунікація з лексичної точки зору має під собою систему ідеологічних та соціально-громадських цінностей (демократія, свобода, людяність, конституціоналізм, законність, справедливість). Політична мова за своїм характером є оціночною, у ній часто наводяться аргументи, даються коментарі та роз'яснення, причому політичний суб'єкт висловлює їх з позиції ідеології партії, яку він репрезентує. Успіх в політичній сфері багато в чому залежить від того, наскільки вміло політик аргументує свою позицію, беручи до уваги особливості різних соціальних груп населення, до яких адресована його мова. Головне завдання оратора – бути зрозумілим. Важливо й завоювати у аудиторії довіру і викликати у слухачів позитивний емоційний настрій. Таким чином, інструментальна функція в політичному дискурсі найчастіше реалізується через інтелектуальну, емоційну і вольову сферу адресата. Проте для того щоб досягти своєї мети в процесі політичної комунікації, оратору мало бути переконливим і приводити аргументи з урахуванням індивідуальних і психологічних особливостей слухачів. Суб'єкт політичного дискурсу повинен свідомо організувати свою промову так, щоб вона підпорядковувалася певним культурно-мовним принципам і закономірностям побудови виступу [22, с.16].

Структурована мова являє собою композиційно продуманий виступ, що включає детерміновану послідовність пов'язаних між собою компонентів. Тож,

публічний політичний виступ складається із логічного ланцюга диктем, коли одна мінімальна тематична одиниця зв'язного мовлення змінюється іншою, повторюється, комбінується з іншими одиницями різними способами. На думку О.Н. Зарецької, компонентами композиції мови є «великі риторичні аргументи, засоби доказування» [17, с. 18]. М. М. Кохтев відзначає цілісність і взаємозв'язок всіх компонентів композиції мови, порівнюючи її з архітектурною спорудою, в якому складові його частини займають певні місця і становлять єдине ціле [28, с. 32].

Чимало вчених (П. Л. Сопер, Є. М. Ширяєв, М. М. Кохтев, Х. Леммерман, О. Н. Зарецька, Г. М. Васильєва, Є. В. Ключев, М. Р. Львов), дотримуючись античних традицій членування мовного виступу, виділяють три основних компонента: вступ, головну частину і висновок.

Згідно Х. Леммермана, вступ включає вступні зауваження, виклад мети оратора, пояснення, огляд змісту [32, с. 77]. Далі йде головна частина, яка вводить основну тему виступу, містить такі ключові моменти, як обґрунтування позиції, пояснення, приклади, докази і т.д. Висновок має на увазі кульмінацію виступу і вбирає в себе емоційно-вольову лексику з метою спонукання слухачів до тієї або іншої дії. Також вчений наголошує на необхідності ретельного опрацювання виступу і висновків, так як адресати запам'ятовують їх найкраще [32, с. 150].

Незважаючи на визнання традиційного підходу у виділенні базових компонентів мови більшістю вчених, деякі лінгвісти вважають, що така побудова висловлювання не дає повного уявлення про хід публічної комунікації, і роблять спроби показати, які ще композиційно-мовні частини входять до складу кожного компонента композиції мови.

З точки зору М. М. Кохтева, вступ повинен обов'язково включати такий компонент композиції мови як початок. Лінгвіст акцентує увагу на тому, що політичний виступ обов'язково повинен включати форми етикетних звернень, для залучення уваги адресатів [28, с. 43]. У його роботі «Основи ораторської мови» головна частина підрозділяється на аналіз (уявне розчленування об'єктів

на їх складові частини, уявне виділення в них окремих ознак, синтез (уявне з'єднання в ціле частин об'єкта, його ознак), порівняння (уявне встановлення подібності та відмінності предметів за суттєвими і несуттєвими ознаками), узагальнення (уявне об'єднання окремих предметів у деяке поняття) [28].

Найбільший інтерес викликає головна частина композиції публічної політичної мови згідно П. Л. Сопер, яка відповідає певному плану. Науковець пояснює, що плани не є взаємовиключними, і його розподіл на 8 планів носить тільки орієнтовний характер:

1. індуктивний план – міркування, що виходить з прикладу, умовивід від окремих випадків до узагальнюючого висновку;

2. дедуктивний план – міркування, що виходить із принципу, міркування, засноване на авторитеті звичаю і закону;

3. план на основі аналогії – міркування, що розвивається на основі аналогії: якщо два явища подібні в одному і більше відношеннях, вони схожі й у іншому плані;

4. план на основі висновку, причини та зв'язку – міркування, намір якого, показати, що це положення речей є причиною або наслідком іншого положення;

5. план: зло і його подолання – міркування, мета якого довести, що існує або відсутня потреба в змінах, або в тому, щоб недоліки були скасовані, або в тому, щоб проблема була вирішена;

6. план: теорія і практика – міркування, засноване на питаннях теорії і практики;

7. план: борг і вигода – міркування, в якому мова побудована так, щоб в кожному її розділі містилася вказівка на особливий мотив дії;

8. план: факт і його практичне значення – міркування, що переходить від фактичної сторони до практичних висновків [52, с. 286].

Перші чотири плани найбільш використанні в промовах, що мають на меті переконати в питаннях факту; п'ятий і шостий, частіше зустрічаються в комунікаціях з метою переконання в питаннях, пов'язаних з лінією поведінки;

сьомий і восьмий плани вживаються в промовах, надихаючих і які закликають до дії [52, с. 286].

Так, О. Н. Зарецька і М. Р. Львов взяли за основу членування публічної політичної мови структуру Марка Фабія Квинтиліана і, всередині даної структури, зробили поділ ще на вісім компонентів. Таким чином, О.Н. Зарецька слідом за більшістю лінгвістів, дотримуючись класичного розподілу композиції політичної мови, виділяє 3 компонента: 1) встановлення контакту; 2) обґрунтування головної думки; 3) висновок [17, с.260].

В структуру публічного політичного дискурсу, на думку О. Н. Зарецької, повинні входити наступні компоненти композиції мови: 1. звернення; 2. назва теми; 3. оповідь; 4. опис (розгляд по частинах і в цілому); 5. доказ (приведення різного роду аргументів); 6. спростування (як зміцнення доказу); 7. відозва (звернення до сердець, емоцій слухачів); 8. висновок (підсумок, перспективи) [17, с.262].

Також О. Н. Зарецька зазначає, що порядок цих складових частин композиції мови може варіюватися, залежно від обсягу і змісту промови. В першу частину в композиції політичного дискурсу повинні входити звернення і назва теми, зазначеної у виступах. Звернення має містити мотив, спрямований від суб'єкта мовлення до адресата, намір якого – привернути увагу аудиторії до себе [17, с.264].

Згідно О. Н. Зарецької, назва теми є важливим риторичним аргументом, оскільки саме позначення теми та її висвітлення складає смислової центр аргументації [17, с. 265]. Такі композиційно-мовні форми як розповідь, опис, аргументація (доказ, спростування) формують головну частину. Об'єктами оповідання, як функціонально смислового типу мовлення, є дії, події та їх послідовність. Події, включені в розповідь, підбираються так, щоб підвести адресата до певних висновків. Отже, при оповіданні необхідно детально обґрунтувати вибір подій. В описі розкриваються ознаки предмета, так як дескриптивна мова частіше за все не містить подій, і в ній рідко бувають дійові

особи. А під предметом розуміється тема, яка може бути розглянута по частинах та в цілому.

Аргументація з лексичної точки зору, розуміється як упорядкована сукупність аргументів (доводів, суджень, обґрунтувань), використовуваних для раціонального підтвердження будь-якого політичного рішення. Узагальнення, висновки даються в заключній частині публічного політичного висловлювання. Крім цього, останній компонент композиції публічної політичної промови – висновок – покликаний апелювати до сердець слухачів і їх емоцій. Взявши за основу традиційну трьохчастинну композицію публічних промов, О.О. Волков пропонує наступні варіанти.

Наприклад, вступ підрозділяється на:

1. позитивний (політичний суб'єкт відразу позначає головну концепцію виступу в зрозумілому, але вельми декларативному вигляді);
2. негативний (політичний суб'єкт починає з категоричного спростування будь-якої думки чи ідеї);
3. аналітичний (політичний суб'єкт не нав'язує аудиторії, якусь конкретну позицію, а залучає слухачів разом проаналізувати певні факти або обміркувати події).
4. парадоксальний (мета промови політичного суб'єкта спантеличити слухачів).
5. емоційний (позбавлений чіткої форми, не містить заклику і чітко вираженої позиції політичного суб'єкта) [12, с.114].

Основна частина містить:

1. логічний доказ – ґрунтується на раціональному мисленні;
2. інформаційний доказ – застосовуються довідкові матеріали (статистичні дані, дослідження, факти);
3. емоційний доказ – аргументи і тези подаються політичним суб'єктом дещо перебільшено, декларативно;
4. відсильний доказ – згадка заздалегідь заготовлених тез [12, с.116].

Висновок відіграє важливу роль для успіху всього виступу. При виборі будь-якого типу висновків важливо оформити його так, щоб воно виконувало свою головну функцію – резюмувало все сказане і робило вплив на емоції слухачів. Тому, завершуючи свій виступ політичний суб'єкт зазвичай:

1. підводить підсумок виступу, пояснюючи його головну суть і мету;
2. коротко повторює ключові думки своєї промови;
3. може закликати публіку наслідувати його прикладу або взяти участь в реалізації його ідеї;
4. впливає на публіку з метою викликати певні емоції [12, с.119].

Також в політичній промові (дискурсі) варто виділити такі три структурні елементи: слова, текст і політичний дискурс як такий (цей підхід аналізу запозичений у іноземних вчених Мелані Шретер, Бйорна Каріуса, Гейко Гіртта). В політичному дискурсі досить важливо правильно виявляти значення відповідного слова [29, с. 133]. Семантика напрацювала такі три способи: виявити набір семантичних компонентів; тлумачення; прототипний опис.

Водночас Г. Почепцов зазначає, що слова не виступають індивідуальним винаходом мовця, на відміну від текстових структур, які є індивідуальними [40, с. 129].

Крім того, аналіз політичного повідомлення із врахуванням ролі адресанта та адресата можливий завдяки науковим напрацюванням французьких структуралістів і постструктуралістів, які розробляли ідею смерті автора і політичного міфу. Зокрема Р. Барт наголошує на тому, що текст складається із двох семіотичних систем: мови-об'єкта та метамови, на якій говорять про мову об'єкт [7, с.380]. Згідно його поглядів, метамова виступає міфом (нарративом, що викривляє дійсність, «викраденим словом»). Інший вчений У. Еко теж виділив дві складові повідомлення: повідомлення-висловлювання (як джерело інформації) та повідомлення-зміст (як інтерпретований текст) [23, с. 27]. Науковець наголошував на нетотожності сказаного і почутого, тобто означуваного і означника.

Аналіз політичного дискурсу дає можливість виділити концепти та концептуальні опозиції, що є актуальними для деякого етапу суспільного життя, вивчити тактики та стратегії спілкування, визначити універсальні і національно-специфічні особливості політичного дискурсу.

Спираючись на вище вказану структуру політичної промови, основною частиною структурно-композиційного дослідження виступів вважаємо смислову інформаційну єдність – комунікативний блок (КБ), який розуміємо як окремий елемент промови, котрий несе певне повідомлення, займає відповідне місце в тексті і виконує характерну йому функцію. При дослідженні структурно-композиційної організації політичного виступу, враховуючи античну трихотомічну схему, а також вслід за О. П. Воробйовою розрізняємо текстоутворюючі – основні та текстооформляючі – вступні та заключні комунікативні блоки [13, с. 107].

Вище підкреслено, що політичній промові характерна триблокова структура: вступний, основний, заключний КБ. Проте, для детальнішого аналізу текстів промов, необхідно поділити ОКБ на підблоки, залежно від того, скільки мікротем розглядає автор. Крім того, вступні комунікативні блоки також підлягають класифікації.

Вступний комунікативний блок (ВКБ) – перший важливий елемент публічної промови, який психологічно і змістовно вводить слухачів у сутність виступу і в процес його сприйняття [55, с. 24]. У ВКБ налаштовується контакт між мовцем і аудиторією, встановлюється зв'язок з ситуацією, формулюється мета і завдання промови, коротко розповідається про головні теми основної частини [2, с. 170].

У ході лексичного аналізу виступів було встановлено, що ВКБ може мати кілька типів: вступ із звертанням до аудиторії; вступ, визначений структурою промови; вступ, визначений комунікативною ситуацією. В свою чергу, ці три види мають свої варіанти:

1. ВКБ із звертанням до аудиторії:

а) звертання до слухача. Форми етикету, протокол визначають порядок і черговість звертань до присутніх.

б) посилення до аудиторії. Цей варіант ВКБ використовується для встановлення контакту зі слухачем.

в) висловлення радості з приводу звертання до слухача. Привітальні промови можуть починатись із висловлення радості з приводу зустрічі або звертання.

2. ВКБ, визначені структурою виступів:

а) формування основного положення;

б) визначення своєї мети;

в) висвітлення найголовніших новин.

3. ВКБ, визначені комунікативною ситуацією:

а) посилення до місця. Одним з елементів установа тисного контакту з аудиторією є посилення до місця зустрічі.

б) посилення до ситуації, що склалася.

в) посилення до події. Як варіант вживається ВКБ з посиленням до події, як правило, до святкових заходів.

г) особистий погляд ритор на події, речі. Інколи автор розпочинає свою промову з висловлення власного відношення до подій.

д) підсумок попередніх подій. ВКБ може містити короткий підсумок подій, які відбулися.

В основних комунікативних блоках (ОКБ) – головних частинах промов викладається матеріал і використовуються аргументи, представлені як розгорнутий ланцюжок роздумів, спрямованих на обґрунтування конкретної ідеї [50, с. 205].

Основні комунікативні блоки політичних виступів підрозділяємо на декілька частин, в аспекті кількості мікротем, які розглядає ритор у своїй промові. Під мікротемами основної частини розуміємо закінчені змістовно і структурно фрагменти виступу, в яких пропонуються окремі тези і аргументи на їх обґрунтування. Мікротеми ОКБ виділяємо за допомогою сукупності ключових

слів, під якими розуміємо понятійні центри тексту, які відрізняються додатковою інформаційністю та, які в системі зі словами повторної номінації визначають весь зміст і понятійне сприйняття тексту. Слід відмітити, що всі мікротеми основних комунікативних блоків об'єднані однією загальною темою, що відрізняє складні ОКБ від промов змішаного типу. В останніх кожен окремий виступ (певна тема) має свої комунікативні блоки.

Залежно від кількості мікротем, які розглядає автор, ОКБ промов ми підрозділяємо на підблоки: прості та складні. Прості основні комунікативні блоки включають одну тему. Складні основні комунікативні блоки включають дві, три або чотири мікротеми.

Заключний композиційний блок (ЗКБ) є важливою частиною виступу. У промові він стислий і виражає головну думку тексту. У ньому автор підводить підсумки сказаного, узагальнює думки, які були висловлені в головній частині і дає комплексну оцінку явищ, про які йшлося. Автор також може коротко повторювати основні тези виступу і ставити перед аудиторією певні задачі.

Незакінченість промови може бути зумовлена незавершеністю подій, про які сповіщає автор, як, наприклад, у багатьох військових виступах, оскільки ритор розказує про події не знаючи про їх закінчення і результат. Тобто він дає змогу слухачеві спостерігати за подіями й далі, роблячи при цьому власні висновки [27, с.138].

Таким чином, для політичних промов характерна триблокова структура: вступний, основний, заключний комунікаційні блоки. Вступний комунікативний блок виступів політика мають такі типи: вступ із звертанням до аудиторії; вступ, визначений структурою промови; вступ, визначений комунікативною ситуацією. Основні комунікативні блоки виступів можуть бути прості – з однією темою, і складні, які включають дві, три або чотири мікротеми. Заключні комунікативні блоки промов короткі, хоча трапляються винятки – заключний композиційний блок відсутній взагалі.

1.3. Етапи становлення політичної промови

Із огляду на те, що політична комунікація відбувається у політичній сфері, а не тільки у професійній, політичний дискурс зазнає змішання як фахових так і загальномовних елементів. В політичній галузі наукове значення слова втрачає свою першочерговість, в масовій свідомості набуває специфічного значення, перетворюючись на код, який можна розшифрувати тільки в специфічному політичному дискурсі (за іншого – концепт змінює власне значення).

Політична промова, будучи жанром усної літературної мови, може бути реалізована і в письмовому вигляді, як текст виступу, на який спирається політичний суб'єкт. З точки зору комунікативно-парадигматичної лінгвістики текст, як сегментарний рівень мови, має свої певні структурно-трансформаційні закономірності, що лежать в основі його парадигми. Дослідження структурного аспекту тексту можливо з двох точок зору: в плані його рівневої побудови і в плані кореляції видів зв'язності, що забезпечують текстову єдність.

Визначивши політичний дискурс сукупністю текстів політиків і текстів про політику, актуалізованих у однакових або ж подібних умовах із інтенцією змінити чи зберегти існуючий політичний порядок, нами зосереджено увагу на вивченні лінгвістичної специфіки політичного дискурсу та її взаємодетермінованості із політичними реаліями недискурсивного походження (політичною системою, політичним режимом тощо). Згідно вчених Е.Будаєва та А. Чудінова, можна користуватися наступними методами політичної лінгвістики: когнітивним, риторичним або дискурс-аналізом [53, с.14].

У дослідженні варто виокремити критерії політичного дискурсу, із огляду на які його можна вважати демократичним, недемократичним чи дискурсом нетерпимості. Так, демократичність політичного дискурсу позначає його відданість ідеалам правової держави, розвитку громадянського суспільства, толерантності, лібералізму, натомість недемократичність політичного дискурсу свідчить про тенденцію протистояти світовим процесам, увічнювати наявні політичні відносини, протиставляти себе іншим, культивувати контраст «свій –

чужий», нетерпимість, однобічність. Деякою мірою «демократичний» і «недемократичний» як типи політичного дискурсу співзвучні із категоріями «консервативного» і «прогресивного» світогляду, що використовував американський дослідник Д. Лакоф [30, с.388].

Варто описати процес семи «життів» політичної промови.

Перше життя тексту – інтенція. На цій стадії текст існує у вигляді задуму і є первинною диктемою з розпливчастими кордонами, які в процесі формування тексту деталізуються [8, с.6]. Даний етап «виробництва тексту» передбачає появу інтенції у суб'єкта політичного дискурсу. Так, О.С. Ахманова розуміє під інтенцією політичного суб'єкта потенційний зміст промови, ставлячи його в опозицію актуального змісту [6, с.11]. Саме поняття інтенції, запозичене з термінології філософських наук, з'явилося в середньовічній схоластиці і означало намір, мету і спрямованість свідомості на який-небудь об'єкт. Відповідно до схоластичної традиції було прийнято виділяти першу і другу інтенції. Першою інтенцією є висловлювання, сформоване людським розумом. Його об'єктом виступає реальність, яка характеризує розум і інтелект людини.

Друга інтенція будується на основі перших інтенцій, їх вивчення і порівняння. Об'єкт другої інтенції знаходиться в самому розумі, представляючи собою логічно сформовану думку, опосередкований умовивід, тобто силогізм. На відміну від другої інтенції, перша як акт спрямованості мислення не є об'єктом мовного вираження, отже, вона не може бути розглянута як комунікативна інтенція і, відповідно, бути предметом лінгвістичного аналізу. Таким чином, в руслі нашого дослідження надзвичайно важлива відмінність першої – дійсної інтенції від другої – комунікативної. У рамках політичного дискурсу часто зустрічаються випадки, коли виражена комунікативна інтенція не збігається з дійсною інтенцією суб'єкта, або коли політик прагне до того, щоб слухачі розпізнали його дійсну інтенцію. Комунікативна інтенція, побічно відображаючи дійсну інтенцію, володіє спонукальною силою і служить досягненню цілей, поставлених політичним суб'єктом. Специфічність кожного

окремого висловлювання зводиться до того, які мовні форми обираються мовцем для позначення політичного явища або ситуації.

Слід підкреслити, що одна і та ж інтенція може бути виражена одним словом або реченням, чи цілим висловленням. Процес переходу від першої інтенції до другої є трудомістким, передбачає ретельну і копітку роботу в підборі мовних засобів. Не секрет, що провідні політичні діячі іноді звертаються по допомогу до професійних спічрайтерів. Професійна технологія написання політичного тексту, зокрема, політичної промови, – спічрайтинг – являє собою особливу PR-технологію, метою якої є підготовка і написання PR-тексту для усного виконання і консалтинг політичного суб'єкта з питань композиції і організації промови і її проголошення.

Найбільш поширений план діяльності спічрайтера включає послідовне виконання наступних пунктів:

1. підготовка (має на увазі чітку відповідь на питання про майбутній виступ спікера: хто, що, де і коли, проте для спічрайтерського тексту також важлива дійсна інтенція: відповідь на питання навіщо? для чого?);

2. інтерв'ювання суб'єкта політичної комунікації (в процесі спілкування спічрайтерів потрібно чітко визначити основні пункти, важливі смислові моменти виступу; виявити індивідуальні особливості виступаючого, його характер, манеру говорити, почуття гумору, скласти і проаналізувати його психологічний портрет);

3. дослідження (встановлення ступеня вивченості явища або проблеми; встановлення ступеня актуальності, практичної важливості досліджуваної теми; ознайомлення з конкретною практикою діяльності; виявлення подібностей і відмінностей в підходах до явища або проблеми; виявлення невідповідностей; зіставлення досліджуваного питання з його аналогами в інших областях знань, проведення можливих аналогій, робота з різними джерелами, збір статистичних даних, підбір матеріалу);

4. організація та написання мови [46, с. 33].

Далі текст переходить з першої стадії, яка характеризується інтенціональним актом суб'єкта, в другу стадію.

Особливістю протікання другого життя тексту є аспект фактуальності, тобто переважають такі висловлювання, істинність яких встановлюється за допомогою звернень до фактів. Крім того, саме на цьому етапі створення тексту з'являється і міцніє аспект імпресивної інформації як найважливішої складової прагматики політичного виступу [1].

Третім життям політичного тексту є його попереднє прочитання. Дана стадія має на увазі прочитання тексту з метою виявлення недоліків при складанні промови. Текст стає об'єктом пильного дослідження з прагматичної точки зору, виконується його апробування на предмет інтелектуального і емоційного впливу на слухачів. Отже, приймається рішення про доопрацювання промови.

Четверте життя політичного тексту полягає в його обробці, з метою збільшення інтенсивності емоційного і експресивного впливу на адресатів. Мотивація до дій, навіювання певної точки зору і переконання адресатів досягається за допомогою наявності в промові фактуально, імпресивно, емотивної інформації, що знаходить реалізацію в виступах в диктемах чотирьох типів: фактуальної, оціночної, фактуально-оціночної, настановної [1, с.15].

П'ятим життям політичної промови є завершальний етап авторської діяльності з читання і перечитування тексту-дискурсу. Текст «проживає» своє шосте життя в процесі декламування промов аудиторії політичним суб'єктом. Відповідно, саме на цій стадії представляється можливим розглядати текст безпосередньо в комунікативній ситуації, тобто як дискурс. Таким чином, текст сприймається різними адресатами відповідно до їх картини світу, стаючи явищем соціальним.

Останнє, сьоме життя проявляється в обговоренні, критиці, прийнятті чи неприйнятті аргументації і основної ідеї виступу політичного суб'єкта слухачами. Виявлення суперечностей в промові, аналізі і оцінці суджень виступаючого можуть бути представлені публікою в різних формах: у вигляді зауважень, звинувачень, претензій; в прямій або непрямій формах. Критика

виступу може бути спрямована на особистість політичного суб'єкта, на його дії або слова, може мати прихований або відкритий характер, бути конструктивною або деструктивною, мотивуючою чи навпаки. Жанрово-стильовий спектр критики також величезний [1, с.24].

Отже, вивчивши етапи становлення політичної промови, ми можемо зробити висновок про те, що найбільш поширений план діяльності політика включає послідовне виконання наступних пунктів: підготовка; інтерв'ювання суб'єкта політичної комунікації; дослідження; організація та написання мови. Далі текст переходить з першої стадії, яка характеризується інтенціональним актом суб'єкта, в другу стадію. Кожен етап має свої особливості, зумовлені трьома аспектами дискурсивації: категоріальним, інформаційним (змістовним) і адресатно-адресатним.

РОЗДІЛ 2. ІНАВГУРАЦІЙНЕ ЗВЕРНЕННЯ ЯК ЖАНР ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

2.1. Перша інавгураційна промова 1933 р.

Інавгураційне звернення президента – публічна промова, маркована політичною подією – інавгурацією президента, жорстко визначена часовими межами та фіксована у просторовому плані [14, с.43]. Особливістю інавгураційної промови є проголошення клятви як акту офіційного вступу нового президента на посаду. Політичний суб'єкт у своїй інавгураційній промові об'єднує адресатів політичного дискурсу в єдину націю; згадує основні традиційні цінності, викладає політичні принципи, яким буде слідувати нове керівництво.

Інавгураційна промова є центральною складовою урочистої церемонії, з її допомогою легалізується інститут президентства; в зверненні дається тлумачення фактів минулого і робляться припущення про майбутнє народу на тлі справжнього, прославляється все, що об'єднує націю, використовуються різні імпресивні прийоми для гіперболізованого маркування тієї інформації, яка вже відома аудиторії [15, с.131].

Таким чином, інавгураційній промові президента не притаманні полемічні висловлювання, тобто в мові політичного суб'єкта відсутні твердження, які викликали би незгоду, несхвалення або заперечення адресатів. Політичний суб'єкт в своїй інавгураційній промові здебільшого не використовує вирази, які можуть кинути виклик аудиторії, він не пропонує альтернативних цінностей або програм, намагаючись підтримувати фактичне спілкування зі слухачами. Відсутність нової інформації в змісті звернення президента сприяє переключенню уваги адресатів на сам факт проголошення інавгураційної промови. Все це свідчить про високий ступень церемоніальності даного жанру, тому найважливішою і унікальною характеристикою інавгураційного звернення є те, що інавгураційна промова – не лише мовна дія, але і дія політична.

Відзначимо, що політичне красномовство і комунікативна поведінка політичного суб'єкта у виступах такого роду може кардинально відрізнятися від загальноприйнятих норм, властивих тій чи іншій нації. Інавгураційна промова розрахована на багатомільйонну аудиторію, тому вона спочатку детально спланована, підготовлена та верифікована.

В цілому інавгураційна промова президента як різновид інституційного дискурсу – перше офіційне звернення глави держави до мультикультурної аудиторії. Йому характерна мовна образність, яка реалізується за допомогою засобів виразності, що розглядаються як система маніпулятивних мовних впливів, що аргументують мову політика: «Інавгураційні виступи поєднують прийоми логічної аргументації та виразні мовні засоби всіх рівнів для того, щоб зробити сильний емоційно-психологічний і прагматичний вплив на аудиторію, волаючи до національної гордості, патріотизму і високих моральних почуттів людей з допомогою арсеналу концептів, закладених в національній свідомості та тих, що реконструюють політичну картину світу» [4, с. 205].

В інавгураційних зверненнях американських президентів простежується спадкоємність національних ідеалів, традицій, цінностей. Тексти інавгураційних звернень характеризуються стійкою композиційною структурою, що включає наступні компоненти: клятву президента; обіцянку гідно виконувати свої обов'язки; звернення до історичного минулого і новизни ситуації; виклад принципів внутрішньої і зовнішньої політики; ідеологічне осмислення насущних проблем; переконання у великому призначенні Америки; звернення до Бога; оптимістичний фінал виступу. Інавгураційний дискурс представляється як сукупність взаємопов'язаних концептів.

Інавгураційні промови є відображенням політичних, економічних, соціальних і лінгвістичних реалій.

В рамках контекстуального аналізу ми розглянули наступні складові: подія, час, історичну довідку, топоси (це стереотипні, клішовані думки, міркування) і лінгвістичні особливості. Докладний контекстуальний аналіз з елементами диктемного аналізу нашого матеріалу представлено в таблиці 2.4.

Контекстуальний аналіз першої інавгураційної промови 1933 р.

Подія	Перша інавгураційна промова
Час	1933 р.
Історична довідка	Франклін Рузвельт – 32-й президент США, 04.03.1933 - 12.04.1945, демократ. У жовтні 1929 р. Сполучені Штати Америки вразила важка економічна криза, яка увійшла в історію під назвою «Велика депресія». Зберігаючи вірність оголошеному гаслу «американського (або грубого) індивідуалізму», президент Г. Гувер відмовлявся вживати заходів з надання допомоги бідним американцям. У 1930 р. Демократична партія завоювала більшість місць в Конгресі США і впевнено відвойовувала у вкрай непопулярних республіканців відповідальні виборні посади на місцях. Оговтавшись від панічного страху, викликаного біржовим крахом і наступними на ними подіями, боси Демократичної партії вирішили скористатися ситуацією, що склалася з метою відвоювати у республіканців і Білий дім. Лідруючу позицію в Демократичній партії з самого початку займав губернатор Нью-Йорка Франклін Делано Рузвельт, якому, незважаючи на відсутність у нього рецептів вирішення поставлених перед країною проблем, вдалося отримати довіру партійного з'їзду, що відбувся в липні 1932 року в Чикаго. Його кандидатура на президентську посаду отримала підтримку більшості делегатів. 8 листопада 1932 р. Республіканська партія зазнала на виборах велику поразку. За Рузвельта проголосувало на 7 мільйонів осіб більше, ніж за Гувера. Інавгураційна церемонія відбулася 4 березня 1933 р. Після принесення присяги президент Рузвельт звернувся до присутніх з програмною промовою, визнаною зразком ораторського мистецтва.
Композиція публічної промови	<i>Вступ</i> (емоційний) <i>Основна частина</i> (містить емоційні докази) <i>Висновок</i> (підводиться підсумок виступу; політичний суб'єкт впливає на публіку з метою викликати певні емоції)
Топоси звернення	Justice and change; Liberty and change; Union and change
Семантичні центри звернення	Nation, generation, destiny, freedom, misery, tyranny, bounty, hope, hatred, belief.
Лінгвістичні особливості інавгураційного звернення	Диктемний і стилістичний аналіз мови показав велику кількість паралельних конструкцій, повторів, абстрактних іменників у множині: <i>dangers, troubles, hopes, promises</i>. Використовуються паралельні конструкції, мовні повтори, анафори, алюзії, риторичні питання, метафори, епітети. Використання паралельних конструкцій у вступі підкреслює значимість вибору своєї долі для американців: <i>I am certain that my fellow Americans expect that on my induction into the Presidency I will address them with a candor and a decision which the present situation of our Nation impels</i> [67]. Анафора надає промові особливий ритм і виразність: <i>This great Nation will endure as it has endured, will revive and will prosper. So, first of all, let me assert my firm belief that the only thing we have to fear is fear itself-nameless, unreasoning, unjustified terror which paralyzes needed</i>

	<i>efforts to convert retreat into advance. In every dark hour of our national life a leadership of frankness and vigor has met with that understanding and support of the people themselves which is essential to victory. I am convinced that you will again give that support to leadership in these critical days [67].</i> Висока контактність мови особливо яскраво виражена стилістичним прийомом підбадьорення нації, піднесенням її значення. Паралельні конструкції і повтори наповнюють виступ позитивними емоціями: дають надію кожному американцеві на краще майбутнє: <i>For the trust reposed in me I will return the courage and the devotion that befit the time. I can do no less. We face the arduous days that lie before us in the warm courage of the national unity; with the clear consciousness of seeking old and precious moral values; with the clean satisfaction that comes from the stem performance of duty by old and young alike. We aim at the assurance of a rounded and permanent national life [67].</i> На закінчення президент виголошує слова, зверненні до Бога: <i>In this dedication of a Nation we humbly ask the blessing of God. May He protect each and every one of us. May He guide me in the days to come [67].</i> Мета використання алюзії – позбавити сумніву слухачів у виборі свого президента. Саме через алюзію, тобто застосовуючи художньо-стилістичний прийом можна розкрити натяк на загальновідомий історичний факт. Звернення носить підкреслено перформативний характер, немає чіткого політичного курсу президента, вона досить абстрактна за своїм змістом. У промові звучить потужний заклик до згуртування нації, єднання людей. Президент використовує в своїй промові асертиви і декларативи для навіювання слухачам віри в краще майбутнє. Використання піднесеного літературного стилю надає інавгураційному посланню особливий колорит. В інавгураційній промові порівняно невелика кількість експресивної і емоційно забарвленої лексики, що робить мову досить сухою і стриманою.
--	---

Як видно з табл. 2.1., композиція публічної промови містить вступ, основну частину і висновок. До топосів звернення варто віднести такі: *Justice and change; Liberty and change; Union and change*, а семантичні центри звернення включають: *Nation, generation, destiny, freedom, misery, tyranny, bounty, hope, hatred, belief*. Диктемний і стилістичний аналіз мови показав велику кількість паралельних конструкцій, повторів, абстрактних іменників у множині: *dangers, troubles, hopes, promises*. Висока контактність мови особливо яскраво виражена стилістичним прийомом підбадьорення нації, піднесенням її значення.

Під топосом ми розуміємо загальнозначущу тему або твердження. Водночас участь топосів в створенні тексту в тому чи іншому жанрі – значимий

та досить важливий момент, який демонструє, що ця категорія не є чисто риторичною, але може бути застосована й до лінгвістики.

В рамках нашого дослідження слід також акцентувати увагу на історичній передумові виступів, так як тематичний зміст звернень безпосередньо обумовлюється соціально-політичною обстановкою в країні і світі.

Розглянемо феномен публічного політичного дискурсу на прикладі першої інавгураційної промови американського президента Фр. Д. Рузвельта, приймаючи до уваги перераховані вище особливості.

Приміром прислів'я «*The only thing we have to fear is fear itself*» в цитованому виступі задіяна в подвійній алюзії: елемент «*fear itself standing in our way*» вказує на узуальну паремію і в поєднанні з іншими компонентами контексту («*The class of тисяча дев'ятом тридцять дві*», «*would hear a man who could not lift himself from his wheelchair lift a nation by telling*») [67] відсилає нас до значного для історії США події – першої інавгураційної промови президента Ф.Д. Рузвельта. Видатний політичний діяч, єдиний, кому досі довелося очолювати країну протягом 12 років, які припали на час Великої депресії і Другої світової війни, в своєму першому зверненні до нації як президент використовував паремію «*The only thing we have to fear is fear itself*» в її стандартній формі [67].

Драматичний період президентства Фр. Д. Рузвельта, що тривав більше десятиліття, по праву може розглядатися як доказ того, що в умовах найскладнішої кризи творча цілеспрямованість, політична воля і талант державного діяча здатні радикально змінити безнадійну ситуацію. Також змусити скептиків не лише радикально змінити свій погляд на перспективи американської історії, але і прийняти сформульовану Рузвельтом в початковий період світової війни характеристику США як «великого арсеналу демократії», писав А. Аллпорт [63, с. 63].

Франклін Рузвельт, який зайняв свій пост у 1933 р. і боровся з найбільш жахливою економічною катастрофою в американській історії, – писав інший його біограф, А. Е. Шрафф, – тепер очолюватиме свою країну в найбільш

небезпечній війні в історії людства. Безумовно це була війна на виживання. Ніхто без внутрішнього здригання не міг собі уявити – як можливо жити в світі, керованому Гітлером. Америка і її союзники повинні були перемогти [72, с. 54].

Для американських неоконсерваторів рейганівської епохи фігура і діяльність Рузвельта, природно, були синонімом того типу політики, який вони не могли і не хотіли прийняти. Але це свідчить лише про те, що політика Фр. Д. Рузвельта, як і раніше є одним з найважливіших елементів і економічного розвитку, та інтелектуального прогресу [15, с.138].

В політичному тексті, зазвичай, присутня підказка, хто ж є його адресатом. Здебільшого вона присутня у звертанні (тобто «співвітчизники», «друзі», «американці») [41]. До прикладу, перша інавгураційна промова Фр. Д. Рузвельта починалась словами:

I am certain that my fellow Americans expect that on my induction into the Presidency I will address them with a candor and a decision which the present situation of our Nation impels [67].

З перших речень стає очевидно, що автор звертається до громадян Америки, наголошуючи на їхній спільній ідентифікації (через вжиті «нам», «нашій»).

Перша диктема інавгураційного звернення Фр. Д. Рузвельта містить в собі характеристики позитивного вступу, так як політичний суб'єкт в декларативному вигляді позначає тему звернення [48, с.2].

Наразі розгляд засобів вираження категорії модальності, в тому числі в різних типах текстів має велике значення. Так, нами виділені наступні лексичні засоби вираження модальних значень:

1. іменники: *allegation, hypothesis, prophesy, proposal, command, exhortation, instruction, invitation, request, assumption, certainty, doubt* і ін .;
2. прикметники: *sure, certain, possible, probable, compulsory, imperative, lawful, legal, permissible* і ін .;
3. прислівники: *apparently, certainly, conceivably, evidently, hopefully, likely, necessarily, seemingly, supposedly, surely* і ін .;

4. дієслова: *assume, believe, fancy, fear, feel, guess, hope, imagine* та ін.;

5. модальні дієслова: *can, could, may, might, will, would, shall, should, ought to, need, dare, used to* [67].

Якщо розглядати більш загальну класифікацію способів вираження модальності, то можна розділити всі засоби на морфологічні, лексичні, синтаксичні та інтонаційні.

Морфологічними засобами вираження модальності є модальні дієслова, які можуть передавати велику кількість відтінків значення, і форми способу [20, с. 89].

Лексичними засобами вираження модальних значень є модальні слова. Деякі дослідники відносять модальні слова до самостійних частин мови. Функція вступного члена речення в англійській мові також є їх основною синтаксичною функцією. Модальні слова, на думку Б.О. Ільїша, підрозділяються на чотири групи в залежності від того, як виражається суб'єктне відношення до фактів реальної дійсності: 1) виражають сумнів і припущення, невпевненість у достовірності повідомлення (*maybe, perhaps, probably*); 2) виражають схвалення / несхвалення (*fortunately / unfortunately, luckily / unluckily, happily / unhappily*); 3) виражають посилення (*really*); 4) виражають впевненість, достовірність повідомлення (*of course, sure, surely, to be sure, sure enough, evidently, obviously, no doubt, naturally, really*) [21, с.164].

На синтаксичному рівні в англійській мові модальність виражається тими ж засобами, що і в українській мові. У різних типах текстів можна зустріти такі способи вираження модальності, як конструкції з займенником *whoever, whatever, whenever*; порівняльні конструкції з декількома компаративами, експресивні конструкції з емфатичним дієсловом *do*, питально-відповідні конструкції та поєднання різних прийомів вираження модальності [25, с.7].

Інтонаційний рівень часто посилюється лексичними і граматичними (морфологічними та синтаксичними) засобами вираження модальності [26, с.259].

Крім розглянутих вище засобів вираження модальності, слід виділити деякі моделі умовних пропозицій (*If you know what I mean ...; If you do not mind my saying so ...*), використання форм минулого часу (*I thought I'd join you, if you do not mind*), асертивність (використання слова *any* в наступному реченні: *She'll eat any kind of fruit*), певні інтонаційні контури (наприклад, *падіння-підйом*) [67].

Для інавгураційних промов, виголошених у воєнний час, були відзначені деякі характерні засоби вираження модальності. Для промов Фр. Д. Рузвельта характерно збільшення використання кількості повторів. Так, наприклад:

The thing I shall count upon, the thing without which neither counsel nor action will avail, is the unity of America - an America united in feeling, in purpose and in its vision of duty, of opportunity and of service [39].

Повторюється в даному контексті не тільки номінація країни – *America*, а й іменник *unity*, яке трансформується в дієприкметник минулого часу *united*.

Також для Фр. Д. Рузвельта характерно звернення до імен засновників Америки і до цитат людей різного походження, що формує об'єктивну модальність. До прикладу, президент цитував Р. У. Емерсона, чия знаменита промова «Американський вчений» («*American Scholar*», 1837) була названа «Інтелектуальною декларацією незалежності»:

The only way to have a friend is to be one [39, с.95].

За декілька рядків до цього Фр. Д. Рузвельт цитував свого шкільного вчителя містера Пібоді, показуючи, що будь-який досвід важливий для країни.

Таким чином, президентський дискурс у воєнний час характеризується більш коротким, стислим способом вираження думок президента. У своїх інавгураційних промовах президент США Фр. Д. Рузвельт найактивніше використовував такі способи вираження модальності. За допомогою синтаксичних засобів виражалася суб'єктивна оцінка. Крім того, президент Рузвельт активно використовував прийом цитування, що сприяло об'єктивізації оцінки.

Інавгураційні промови військового часу характеризувалися зниженням модальності бажаності і збільшенням модальності повинності. Всі засоби

вираження модальності реалізували певні функції інавгураційних промов. Слід зазначити, що для інавгураційних промов, сказаних в мирний час, головною функцією можна назвати декларативну функцію, в той час як у воєнний час на перший план виходять такі функції, як інспіративна та інтегруюча.

2.2. Друга інавгураційна промова 1937 р.

Для лінгвістики, особливо тієї її гілки, яку називають прагмалінгвістика, характерно дослідження мовного впливу з точки зору тих мовних (вербальних) інструментів, якими особа користується для досягнення своїх комунікативних цілей.

Даний аналіз проводився на базі виявлення переважаючих вербальних засобів, які використовувалися ораторами для надання ефекту впливу на аудиторію, на лексичному, структурно-синтаксичному і стилістичному мовному рівні. Відповідно, до числа виділених лексичних і стилістичних засобів, що мають впливаючу функцію, можна віднести лексичний повтор, антоніми, синоніми, поетичну, книжкову, емоційно-забарвлену, застарілу лексику й інші лексичні засоби виразності. На рівні синтаксичної структури пропозиції були виділені антитеза, ряди однорідних членів, інверсія і багато інших [34, с.34].

Промова з нагоди вступу у владу – класичний приклад показової мови. Оратор не ставить собі за мету повести за собою аудиторію – він уже це зробив, ставши обраним главою держави. І така мова розрахована на найширшу аудиторію, і за її результатами не потрібно ухвалювати жодного рішення. Як вказує О. Шейгал, «президентській інавгураційній промові в повній мірі притаманні всі риси епідейктичної мови: вона є найважливішою складовою урочистої церемонії, в ній з'єднується осмислення минулого і майбутнього нації на тлі сьогодення, віддається хвала всьому, що об'єднує цю спільність, використовується елегантний літературний стиль і прийоми посилення, перебільшеного акцентування того, що вже відомо аудиторії» [61, с.205].

Здобувши переконливу перемогу в своєму прагненні до другого президентського терміну в 1936 році, президент Франклін Рузвельт знову відстоював амбітні цілі своїх економічних програм Нового курсу і їх зв'язок з американською демократією.

Як і в інших своїх промовах, Фр. Д. Рузвельт не обмежувався констатацією фактів, але задавав аудиторії безліч риторичних запитань, цікавлячись, домоглися вони тих цілей, які ставили перед собою чотири роки тому.

Франклін Рузвельт був досить видатною особистістю своєї епохи. Згідно з результатами аналізу другої інавгураційної промови Фр. Д. Рузвельта найбільш уживаними є синтаксичні засоби мовного впливу. Їх кількість склала 58 одиниць (61%). Найуживанішим синтаксичним засобом стала антитеза (13 одиниць). При цьому цікаво підкреслити, що найголовнішим протиставленням в промові президента були слова війни і миру (*war and peace*) [71]. Доводячи до народу відомості про відносини США і світу Фр. Д. Рузвельт як президент підкреслював про нейтралітет щодо ситуації навкруги.

Приміром, іменник «*recovery*» дуже часто застосовувався політиком, коли йшлося про дієвість проведених ним реформ, внаслідок яких країна виходила з кризи. Фр. Д. Рузвельт для подолання глибокої кризи запропонував політику «Нового курсу» («*New Deal*») і саме з початком свого президентства Рузвельт пов'язує початок періоду відновлення («*recovery*»):

You all know the history of recovery, beginning in 1933, and progressing ever since [63].

Особливо цікавим видається той факт, що окрім терміну «*recovery*», який асоціюється саме з фізичним одужанням від хвороби, спостерігалася тенденція до вживання Рузвельтом, тривалий час хворої людини, великої кількості інших так званих медичних метафор.

В промові Ф. Рузвельта (під назвою «Карантин»), 5 жовтня 1937 року, звучав заклик до толерантності у міжнародних відносинах, до придушення конфліктів шляхом дипломатичних відносин та мирних переговорів. Ф. Рузвельт

виглядав досить коректним, аргументуючи негативні наслідки військової агресії:

Those who cherish their freedom and recognize and respect the equal right of their neighbors to be free and live in peace, must work together for the triumph of law and moral principles in order that peace, justice and confidence may prevail in the world [71].

Тут, перш за все, звертає на себе увагу вибір дієслів та іменників для поетичного настрою всього звернення. Дієслова *cherish, recognize, respect* належать до семантичного поля оцінки, зокрема, до підгрупи найвищої оцінки. Відповідно, й іменники позначають в тексті найвищі суспільні цінності, наприклад: *equal right that peace, justice and confidence*. Все це створює особливі відносини між автором мови і його слухачами.

На другому місці за вживанням у виступі Фр. Д. Рузвельта виявилися стилістичні засоби. І переважним серед них став лексичний повтор, який доповнюючи інші засоби впливу, сприяє вирішенню ряду завдань: допомагає оратору утримувати увагу реципієнтів, а також залучати їх увагу до окремих слів у виступі, робити на них яскравий і помітний акцент:

Shall we pause now and turn our back upon the road that lies ahead? Shall we call this the promised land? Or, shall we continue on our way? For “each age is a dream that is dying, or one that is coming to birth [71].

Повтор *shall we*, підкреслює всю важливість виголошеної ідеї. Надає їй експресивного значення і емоційного забарвлення.

Використання президентом книжкової та застарілої лексики, контекстуальних синонімів надає всьому виступу велич, піднесеність, допомагає оратору передати почуття гордості за свою країну, свій народ і свою мову:

True, we have come far from the days of stagnation and despair. Vitality has been preserved. Courage and confidence have been restored. Mental and moral horizons have been extended [71].

Мабуть, найяскравішим лексичним засобом мовленнєвого впливу в виступі Фр. Д. Рузвельта було використання емоційно-забарвленої лексики.

Використання таких слів, як *extended, gigantic, entire, utmost, overwhelming and partisanship* допомагає передати емоції оратора, робить виступ дуже емоційним, живим, змушує реципієнтів перейнятися тим же настроєм, тими ж емоціями і почуттями, що і оратор.

Максимальний ступінь єднання президента і народу в промові виражається за допомогою особових займенників *you* і *we*, таким чином, підкреслюється усвідомлення політичним суб'єктом неможливості перемоги без підтримки людей:

It is not in despair that I paint you that picture. I paint it for you in hope—because the Nation, seeing and understanding the injustice in it, proposes to paint it out. We are determined to make every American citizen the subject of his country's interest and concern; and we will never regard any faithful law-abiding group within our borders as superfluous [71].

Окрім особових займенників *you / we*, політик застосовує модальне дієслово *will*, що підкреслює важливість подій і надає промові емоційного забарвлення.

В зв'язку з частим використанням адресного маркера (*together*) стає очевидним, що слухачі переможної промови є безпосередніми учасниками дійства:

Today we reconsecrate our country to long-cherished ideals in a suddenly changed civilization. In every land there are always at work forces that drive men apart and forces that draw men together. In our personal ambitions we are individualists. But in our seeking for economic and political progress as a nation, we all go up, or else we all go down, as one people [71].

Вираз *we all go up, or else we all go down, as one people*, надає емотивний вплив на слухача.

Новий президент використовує в своїй промові різні стратегії навіювання, мотивації, спонукаючи своїх слухачів до дії і надихаючи їх на майбутні великі справи. Перед політичним суб'єктом стоїть непросте завдання – вселити в людей віру в краще майбутнє:

By using the new materials of social justice we have undertaken to erect on the old foundations a more enduring structure for the better use of future generations [71].

Звернення до релігійної теми, як до елементу стратегічної культури США, обумовлює безпосередній вплив на формування політичного курсу країни. Топос політизації релігії має на увазі навіювання певної ідеї світогляду, що впливає на мислення громадян Америки. Адміністративний релігійний фактор знаходить широке відображення в політичному дискурсі, тісно переплітаючись, взаємодіючи і поєднуючись в самих різних областях політичного процесу з соціальним детермінантом. Варто відмітити, що, про Боже благословіння і його захист над країною президент вів більше мову в першій інавгураційній промові. В той же час, як в другій інавгураційній промові, він це опустив, і більша увага була зосереджена на економічній складовій.

Гарантом успішної переможної промови є створення політичним суб'єктом образу великої Америки:

For these reasons I am justified in believing that the greatest change we have witnessed has been the change in the moral climate of America [71].

Благополуччя громадян може бути досягнуто завдяки змінам, проведеним на базі соціальних і моральних прагнень американців, про які згадував президент в другій інавгурації.

I see millions whose daily lives in city and on farm continue under conditions labeled indecent by a so-called polite society half a century ago [71].

Традиційні цінності передаються з покоління в покоління, тому можна говорити про ключову роль в виступах нових президентів таких семантичних одиниць, як *liberty, freedom, dignity, peace, respect, safety*. Ідея введення змін виражається за допомогою слів із семантикою новизни, дозволяють повірити в здатність і силу людей:

To maintain a democracy of effort requires a vast amount of patience in dealing with differing methods, a vast amount of humility. But out of the confusion of many voices rises an understanding of dominant public need. Then political leadership can voice common ideals, and aid in their realization [71].

Особливу ритмічність промови додає синтаксичний паралелізм, що проявляється на різних рівнях синтаксису:

In this process evil things formerly accepted will not be so easily condoned. Hard-headedness will not so easily excuse hardheartedness. We are moving toward an era of good feeling. But we realize that there can be no era of good feeling save among men of good will [71].

Застосована лінгвістична умова *era of good feeling*, показує впевнені кроки до кращого майбутнього. синтаксичний паралелізм: *Hard-headedness will not so easily excuse hardheartedness*, виявляє всю складність політичної ситуації.

Здійснивши аналіз промови президента, слід зазначити, що даний оратор віддавав перевагу лексичним засобам мовного впливу. Разом з тим Фр. Д. Рузвельт вміло використовував структурні елементи в поєднанні з лексичними і стилістичними прийомами, часто вдаючись до поетичної і книжкової лексики, спираючись на повтор і синонімію.

Досить посилений інтерес серед науковців до цієї сфери засвідчує і той факт, наразі, на стику лінгвокультурології і когнітивної лінгвістики можна прогнозувати становлення лінгвістичної концептології (лінгвоконцептології лінгвоконцептології). Адаптуючись в політичній картині світу слово концепт продукує зокрема термінолектні значення, що досить активно функціонують в межах власних терміносистем, наприклад: метафора, художній образ.

Тому аналіз концептів політичної картини світу сприяє розумінню сутності такої суспільно важливої і складної області, як політика, результати діяльності представників якої багато в чому визначають статус і рівень життя громадян. Саме такий статус Фр. Д. Рузвельта помітно з другої інавгураційної промови 1937 р.

При розгляді тексту другого інавгураційного звернення американського президента методом вибірки було відібрано компоненти концептів: *liberty, freedom, America, Americans, we, Constitution, safety, government, trust, democracy, honor, success, people, god, leadership, states, strength, greatness, slavery, patriotism, crisis, future, responsibility, unity, wealth, Independence, work, rights, power,*

challenge, nation, renewal, transition, life, peace, equality, law, friendship, country, duty, race, development, truth, war, courage, faith, economy, together, humanity, heritage (50 слів).

Далі був проведений кількісний аналіз слів-компонентів, що відбивають концепти, імпліцитно представлені в мові інавгураційного американського дискурсу. В результаті були виявлені загальні типи слів-компонентів, властивих американському суспільству: 1) загальні, найбільш вживані: *freedom, America, we, government, people, greatness, crisis, problems, work, rights, power, nation, life, peace, country, war, faith, strength, courage, future*; 2) нові, які нещодавно з'явилися: *transition, renewal, new beginning, challenge, leadership*; 3) зникаючі: *duty, development*; 4) тимчасові (які виникають в певний момент історії): *safety, trust, honor, slavery, responsibility, law, race, heritage, economy, together, humanity, wealth, Constitution, success, truth, States, liberty, patriotism*.

Таким чином, зміни системи концептів диктують зміни, що відбуваються в мові. Деякі слова, що виражають деякі концепти, зникають і з'являються нові. Даний висновок впливає з розгляду їх використання в діяхронічному зрізі, який показує, що для кожного етапу розвитку американського суспільства типові певні компоненти концептів, що відображають їх історичні і соціокультурні аспекти. Наприклад, Фр. Д. Рузвельт (в промові 1937 р.) часто використовує слова *nation, people, leadership, war and peace, freedom, economy*.

Також аналіз слів-компонентів, що відбивають концепти, представлені в другому інавгураційному зверненні американського президента, виявляє тенденцію до збереження традиційних цінностей нації, виражених наступними словами: *freedom, work, hope, life, peace, greatness, responsibility, success, honor, humanity*.

Подальший розгляд слів-компонентів дозволило здійснити класифікацію концептів згідно Є. А. Моргуна, розподіливши їх в залежності від сфери функціонування в інавгураційному дискурсі на «життєві» (все, що пов'язано з явищем життя і життєвими пріоритетами) – *safety, peace, future*; «соціальні» (ідея соціальної рівності та соціальної справедливості, протидії дискримінації) –

freedom, liberty, patriotism; «політичні» (ідеологічні і політичні цінності, переваги, політичні норми, принципи й ідеали) – *government, law, Constitution*; «національно-культурні» – *nation, America, we, people, leadership, independence*; «морально-етичні» – *challenge, humanity, responsibility*; «естетичні» – *greatness*; «релігійні» – *God*; «економічні» – *success*; «екологічні» – *nature* [33, с. 381]. Така класифікація дозволяє виявити концепти, які найбільш яскраво відображають соціокультурні особливості американського суспільства і до яких найчастіше апелював президент Фр. Д. Рузвельт з метою створення іміджу президента як гаранта єдності народу і державної влади.

Результати аналізу показали, що найбільший відсоток в другому інавгураційному зверненні складають національно-культурні (27%), соціальні (12%) і політичні концепти (13%). А це означає, що в інавгураційному дискурсі особливе місце займають цінності американського суспільства. Але в той же час компоненти *independence, democracy, equality* в розглянутому інавгураційному зверненні знаходять своє мінімальне застосування, хоча і є основними для політичного дискурсу. Це можна пояснити тим, що кожному історичному періоду властиві певні концепти, а дані компоненти, мабуть, не знайшли відображення в ході виголошення другої інавгураційної промови 1937 року. Отже, вони також можуть бути віднесені до тимчасових.

На особливу увагу заслуговує *we*-концепт, який є найпоширенішим і виражений за допомогою компонентів *us, our America, we, our nation, unity, cooperation*. Він символізує єдність президента і нації, що відбивається в частотності використання цього концепту в другому інавгураційному зверненні [39, с.96].

Інавгураційна промова є монологічною формою в рамках жанру президентської риторики. Відповідно до теорії Дж. Лакофф і М. Джонсона концептуальні метафори узгоджені з основними концептами тієї чи іншої культури [30, с.391]. А система метафоричних моделей – це невід’ємна частина національної картини світу, яка безпосередньо пов’язана з історією та соціально-політичними умовами життя тієї чи іншої етнічної групи [58, с.131]. Приклад

метафоричної моделі знаходимо в тексті інавгураційної промови Фр. Д. Рузвельта, який співвідносить історичний розвиток американської державності з подорожжю:

Shall we pause now and turn our back upon the road that lies ahead? [71].

Паралель *turn our back upon the road*, виявляє метафору.

Як показує аналіз мовного матеріалу, метафора даної понятійної сфери має тенденцію до розгортання в рамках згаданого текстового простору, оратор вводить зіставлення розвитку своєї країни з пройденою дорогою:

Or, shall we continue on our way? For “each age is a dream that is dying, or one that is coming to birth”. [71].

Метафоричне порівняння *shall we continue on our way*, зводиться до риторичного запитання, що спонукає слухачів задуматися.

Аналізований корпус текстового матеріалу характеризується високим ступенем метафоричності описуваних явищ, що виникає із «зближень емоційного характеру і подібності емоційного забарвлення» [3, с.64]. В американському інавгураційній дискурсі представляється можливим виділити певні розряди моделей політичної метафори.

Зокрема привертають увагу ряд випадків використання природоморфної метафори в інавгураційних промовах президента США: *we have witnessed has been the change in the moral climate of America; Shall we call this the promised land?*. У даних прикладах політичні події осмислюються в концептуальному просторі навколишньої природи. Трансформуючи певну конотацію, метафора створює відповідний емоційний фон у свідомості адресата, програмуючи його на потрібне сприйняття одержуваної інформації.

Водночас варто відмітити, що концептуальні метафори детерміновані культурними концептами. Відомо, що політичні метафори відображають національну самосвідомість, національні стереотипи і цінності, національну картину світу. У політичній комунікації метафора служить важливим засобом пізнання і пояснення світу, ефективним засобом прагматичного впливу на свідомість масової аудиторії. Подібна соціально-культурна обумовленість

метафори пояснює превалювання визначених розрядів метафор в тому чи іншому дискурсі. Як показує матеріал дослідження, в американському інавгураційному дискурсі можна констатувати значну кількість артефактної метафори понятійної сфери «Будівля»: *«Nature still offers her bounty and human efforts have multiplied it. Plenty is at our doorstep, but a generous use of it languishes in the very sight of the supply. The money changers have fled from their high seats in the temple of our civilization. We may now restore that temple to the ancient truths»* [67]; *«We of the Republic pledged ourselves to drive from the temple of our ancient faith those who had profaned it; to end by action, tireless and unafraid, the stagnation and despair of that day»* [71].

Дані приклади можуть ілюструвати також й індивідуальну варіативність у використанні метафор даної понятійної сфери, яка виявляється в тому, що, наприклад, Фр. Рузвельт виявляє тенденцію до більш частотного використання метафори *temple*, що репрезентує щось єдине, в тексті першої і другої інавгураційних промов.

Аналіз практичного матеріалу дозволяє констатувати наявність моделей політичної метафори ще одного розряду, що активно використовуються в інавгураційних промовах американських президентів – антропоморфної метафори. Переважна частина виявлених прикладів відноситься до понятійної сфери «Анатомія»: *Hard-headedness will not so easily excuse hardheartedness*. Частотне використання метафор даної понятійної сфери в певній мірі може бути обумовлено інтенцією продуцента уявити політичні явища, що не входять в повсякденну реальність адресата, як ясні і звичні поняття. Це рішення спрямоване на реалізацію прагматичної складової досліджуваного політичного тексту. Отож метафора є активним елементом в конструюванні комунікативного простору інавгураційного дискурсу.

Таким чином, мова інавгураційного звернення американського президента наповнена концептами, компоненти яких, виражені словами, відображають соціокультурні зміни суспільства в залежності від історичних подій. Також вони можуть бути визначені у якості ефективного механізму маніпулятивного впливу

на аудиторію, з метою створення іміджу президента як гаранта єдності народу і державної влади. Словникові компоненти концептів інавгураційного звернення можуть бути представлені у вигляді такої типології: загальні, тимчасові, зникаючі, нові.

Також варто звернутися до зіставного діяхронічного вивчення тактики дискредитації, що використана в американському політичному дискурсі (на прикладах промов президента Фр. Д. Рузвельта).

Промови Рузвельта емоційні, в них багато конотативно забарвлених одиниць, в тому числі і дискредитуюча одиниця (ДО). Причому, застосовуючи класифікацію Ч. Фриза, більшість із знайдених на лексичному рівні ДО представляють якусь периферію між дискредитуючою тактикою як такою і оцінною лексикою, негативно конотованною [48, с.2].

До прикладу, в першій промові використовуючи за основу вираз «*ships and shipping*», ДО відсутні взагалі, в зверненні «*We Are Not Yielding and We Do Not Propose to Yield*» Рузвельт використовує найбільше ДО (16), в основному це – слова з негативною семантикою [42]. Також на рівні тексту застосовується повтор цих одиниць. У четвертій промові кількість ДО також велика – 11, це, в основному – слова з негативною семантикою (*a failure, subterfuge*), і граматичні структури з від'ємним значенням – *many, few* [42]. Вибір таких лексем можна пояснити військовим часом, коли лідер зобов'язаний давати негативне забарвлення ворогові і ворожим військовим операціям.

З синтаксичної точки зору можна виділити наступну схему побудови тексту: 1. Вступ, опис ситуації; 2. Оцінка. Периферійні одиниці і ДО; 3. Висновок.

Тобто спочатку оратор вводить слухача в загальний курс справи, потім повідомляється проблема, і поряд з нею – необхідні ДО. Дійсно, такий стиль викладу представляється найбільш вдалим, так як він найбільш логічний.

З прагматичної точки зору – за кількістю продуктивних мовних тактик, запропонованих О.С. Іссерс – тут немає ані навішування своєрідних «ярликів»,

ані прямих образ – в дискурсі військового часу таке, скоріше, недоречно і не потрібно [22].

Порівнявши ДО в політичному дискурсі, можна сказати, що кожен раз новий оратор в нову епоху стикається з новими труднощами, новими завданнями, тому навряд чи можна говорити про повну відповідність або невідповідність лексичних засобів. Наприклад, Фр. Д. Рузвельту довелося мати справу з «Великою депресією», а також США вступили у війну з Німеччиною [15, с.132].

Порівнюючи ДО, що вживаються Фр. Д. Рузвельтом, можна сказати, що президент практично не використовував продуктивних мовних тактик, запропонованих О. С. Іссерс, проте зустрічаються лише «периферійні» одиниці, і це говорить про військовий характер того часу, коли потрібно було дати оцінку швидко, не вдаючись до інших тактик [22].

В другому розділі нами були виявлені характерні риси інавгураційного звернення як жанру політичного дискурсу. Інавгураційна промова володіє тричастинною структурою, яка зазнає деякі зміни, так як в більшості випадків над побудовою висловлювання трудяться цілі команди спічрайтерів, завдання яких полягає в тому, щоб логічно і емоційно ефективно вибудувати текст промови.

Таким чином, здійснивши аналіз першої та другої інавгураційної промови, виявили, що основними завданнями інавгураційного дискурсу є: влада – здатність, право і можливість вирішальним чином впливати на діяльність і поведінку людей за допомогою волі, авторитету, права, насильства; народ – єдине джерело державної влади; президент – символ і гарант єдності народу і державної влади, який об'єднує владу і народ в одне ціле. Аналіз соціокультурних особливостей інавгураційного дискурсу, представленого системою концептів, що розглядаються в діяхронічному зрізі, дозволяє зробити висновок, що кожному етапу розвитку американського суспільства властиві певні концепти, закладені в національній свідомості (такі як національна гордість, патріотизм) і виражені словами-символами, які складають

соціокультурний пласт лексики, що відображає традиційні ідейні цінності і національні ментальні особливості американського суспільства. Тож, інавгураційний дискурс представляється як сукупність взаємопов'язаних концептів, що виражають ідеологічні установки та ідейно-політичну позицію обраного президента.

Головними топосами інавгураційної промови є: топос величі Америки; топос американської мрії; топос національної єдності; релігійний топос; дидактичний топос. Переважання загальних тем визначає жанрову і функціональну єдність політичного дискурсу, проте пропорційне співвідношення тем і їх емоційна маркованість в кожному випадку значно відрізняються.

Також в результаті дослідження ми прийшли до висновку про те, що в інавгураційній промові Фр. Д. Рузвельт використовує піднесений стиль мови, йде від мовних шаблонів і вдається до використання риторичних засобів, проте зміст промови є загальнодоступним. Переможна мова характеризується високим ступенем емоційності та експресивності, так як новий президент, безсумнівно, відчуває радість з приводу вибору, зробленого виборцями. У переможній мові переважають слова з позитивними конотаціями (оціночної – *the best, grateful, appreciation*; емотивної – *faith, determination*; експресивної – *dignity, unbelievable*; стилістичної – *dream, new*; ідеологічної – *democracy, freedom*), які зміцнюють впевненість людей у краще майбутнє, контрастний опис ситуації в країні до і після виборів, а також численні повтори.

Отже, велика ступінь експресії в засобах виразності (оскільки являють собою негайну реакцію учасника виборів на посаду президента країни), явна оціночної поточної ситуації, фіксація уваги аудиторії на важливості її історичного контексту, підведення підсумків ситуації в країні маркують особливості інавгураційної промови як жанру політичного дискурсу.

РОЗДІЛ 3. ЛЕКСИЧНЕ НАПОВНЕННЯ ПРОМОВ ФР. Д. РУЗВЕЛЬТА

3.1. Третє інавгураційне звернення Фр. Д. Рузвельта

У попередніх інавгураційних зверненнях, присвячених стовленню Фр. Д. Рузвельта на пост президента, активно вербалізувалися традиційні американські цінності, такі як свобода, любов до батьківщини та ідея сильної національної держави. В своїй третій інавгураційній промові Фр. Д. Рузвельт також робить акцент на цих поняттях, крім цього концентруючи увагу на першорядності внутрішніх проблем Америки, об'єднанні нації в єдине ціле, активної участі народу в управлінні країною і захищеності держави [43].

Президент Фр. Д. Рузвельт – єдиний, кому довелося вимовляти інавгураційну промову чотири рази. У третій промові, 20 січня 1941 р. він вибудовував два «ланцюжка» «минуле – теперішнє – майбутнє», керуючись принципом «звуження». Другий «ланцюжок» дав початок радіальній структурі (рис.3.1).

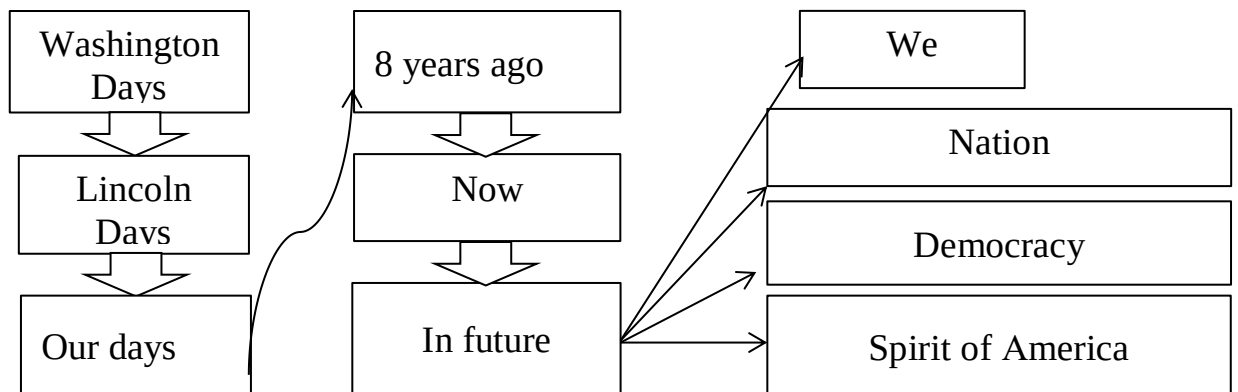

Рис. 3.1. Структура третьої інавгураційної промови Франкліна Рузвельта

Послідовне вибудовування декількох «ланцюжків» – від майбутнього оратор звертається до минулого, потім до теперішнього.

Аналіз виступу Фр. Д. Рузвельта показав, що найхарактернішими мовними засобами мовного впливу, що вживаються президентом, є синтаксичні засоби. Загальна кількість синтаксичних засобів в третьому інавгураційному зверненні Фр. Д. Рузвельта складає 139 одиниць (66% від загального числа

вибірки). При цьому найбільш частотним синтаксичним засобом є використання ряду однорідних членів речення (34 одиниці):

We know that we still have far to go; that we must more greatly build the security and the opportunity and the knowledge of every citizen, in the measure justified by the resources and the capacity of the land [73].

Лексичний вираз *We know that we still, we must more*, робить емоційний вплив на слухачів. Даний прийом допомагає оратору постійно тримати аудиторію в напрузі, а також робити акцент на перерахованих словах.

Не менший інтерес представляє сама структура пропозицій, яка використовується в промовах Фр. Д. Рузвельта:

But it is not enough to achieve these purposes alone. It is not enough to clothe and feed the body of this Nation, and instruct and inform its mind. For there is also the spirit. And of the three, the greatest is the spirit. Without the body and the mind, as all men know, the Nation could not live [73].

Повтор *it is not enough*, підкреслює важливість сказаного і володіє емоційним забарвленням.

Мовне звернення досить довге, але використано багато різних засобів мовного впливу. Це так зване «рубане» звернення допомагає оратору правильно розставити акценти, виділити потрібні слова і фрази, а також не тільки залучити, але й утримати увагу реципієнтів, що набагато важливіше. Крім того, тут багато рядів однорідних членів, які анітрохи не обтяжують мову, а, навпаки, надають їй легкість. При цьому, впливаючий ефект структурно-синтаксичних засобів доповнюється і лексичними засобами. У реченні присутні яскраві приклади використання поетичної (*feed the body, inform its mind*) і книжкової (*Nation*) лексики.

В цілому, лексичні одиниці становлять менше число (19%), проте їх роль у третьому інавгураційному зверненні Фр. Д. Рузвельта значна.

На третьому місці за частотою вживання у промові Фр. Д. Рузвельта знаходяться стилістичні засоби мовного впливу. Їхня кількість дорівнює

одиницям (15%). Основним стилістичним засобом є повтор. Одним з яскравих прикладів використання даного прийому можна назвати таке звернення:

We do not retreat. We are not content to stand still. As Americans, we go forward, in the service of our country, by the will of God [73].

Повтор конструкції *we do not / we are not* надає кожній наступній частині звернення ще більшої значущості, підсилює її значення, її сенс, допомагає утримувати увагу слухачів.

Виключна роль саме американського народу у тогочасному світі є однією із ключових тез промов президента Фр. Д. Рузвельта. Саме він підносив значимість кожного громадянина через вказівку на те, що американці є запорукою процвітання, і тим самим підпитуючи й примножуючи всю «велич» США:

But if the spirit of America were killed, even though the Nation's body and mind, constricted in an alien world, lived on, the America we know would have perished.... For this we muster the spirit of America, and the faith of America [73].

Лексичний заклик *we muster the spirit of America, and the faith of America*, надає емоційний вплив на слухачів.

Використовуючи тактику заклику, Фр. Д. Рузвельта викликає у аудиторії позитивні емоції, що допомагають підсилити думку про важливість моральних цінностей та наслідування закону Господа.

Релігійність американців особливо важлива для промови Фр. Д. Рузвельта. Президент закликав зберегти дух і віру нації, яка є і буде служити вищим виправданням кожної жертви, і яку можна принести в ім'я національної оборони [43]. Цим самим президент привносить до своїх промов певні риси проповідей. Бог – основа та джерело омріяної свободи, американці – нація, яка ходить під Богом (*As Americans, we go forward, in the service of our country, by the will of God*) [73].

Реалізуючи стратегію переконання через використання тактики ілюстрування, Фр. Д. Рузвельт співставляє істинні цінності, на які орієнтуються американці, та дії, які більшість відхиляє та осуджує:

If we lose that sacred fire-if we let it be smothered with doubt and fear-then we shall reject the destiny which Washington strove so valiantly and so triumphantly to establish. The preservation of the spirit and faith of the Nation does, and will, furnish the highest justification for every sacrifice that we may make in the cause of national defense [73].

Лексичне вживання одиниць «*spirit*» та «*faith*», а також вигідне порівняння американців з сильною нацією, яке підсилене вживанням прийменників «*valiantly* і *triumphantly*», допомагає укорінити у свідомості аудиторії думку про збереження віри і духу американців, а також викликати почуття гордості за свою країну.

Також посилення на авторитетне історичне минуле – «*In Washington's day the task of the people was to create and weld together a nation*» – підвищує рівень довіри до своїх слів, які перетворюються на беззаперечні факти. Водночас логічним підтвердженням думки є протиставлення історичного ходу подій в попередні і теперішні часи:

In Lincoln's day the task of the people was to preserve that Nation from disruption from within. In this day the task of the people is to save that Nation and its institutions from disruption from without [73].

Гіперболізація опису подій, якими жили американці (*preserve that Nation; save that Nation*) створює гнітючий ефект та надає більш емоційного наповнення словам президента.

Провідну позицію в даній промові займають синтаксичні стилістичні прийоми, представлені у вигляді різноманітних повторів і паралельних конструкцій. У наведеному нижче прикладі використовуються анафора і синтаксичний паралелізм:

We know it because we have seen it revive - and grow.

We know it because democracy alone, of all forms of government, enlists the full force of men's enlightened will.

We know it because democracy alone has constructed an unlimited civilization capable of infinite progress in the improvement of human life [73].

Анафоричний повтор словосполучення «*we know*» робить акцент на залучення всіх громадян Америки в процес майбутніх перетворень.

Фр. Д. Рузвельт не відокремлює себе від суспільства, формуючи почуття єднання і значущості кожного. Слід зазначити, що займенник «*we*» зустрічається в промові 1353 рази, у той час як займенник «*I*» використовувався лише раз. Подібний анафорический повтор в поєднанні з вживанням паралельних конструкцій зустрічається неодноразово:

We know it cannot die-because it is built on the unhampered initiative of individual men and women joined together in a common enterprise-an enterprise undertaken and carried through by the free expression of a free majority.

A nation, like a person, has a body-a body that must be fed and clothed and housed, invigorated and rested, in a manner that measures up to the objectives of our time [73].

Тут крім повтору лексичної одиниці «*know*» використовується повтор присвійного займенника «*our*», що містить імпліцитно виражену інформацію про єдність американського народу.

У наступному прикладі масштаб залучення громадян Америки в новий курс політики підкреслюється поєднанням паралельних конструкцій з антитезою:

And yet we all understand what it is--the spirit--the faith of America. It is the product of centuries. It was born in the multitudes of those who came from many lands--some of high degree, but mostly plain people, who sought here, early and late, to find freedom more freely [73].

Говорячи про залучення американських громадян в управління країною, Фр. Д. Рузвельт як протиставлення озвучує існуючі раніше проблеми. Так, у промові неодноразово використовується епіфора в поєднанні з синтаксичним паралелізмом:

And a nation, like a person, has something deeper, something more permanent, something larger than the sum of all its parts. It is that something which matters most to its future-which calls forth the most sacred guarding of its present [73].

Особливо сильну позитивну емоційну реакцію аудиторії викликає мовна репрезентація патріотизму:

In the Americas its impact has been irresistible. America has been the New World in all tongues, to all peoples, not because this continent was a new-found land, but because all those who came here believed they could create upon this continent a new life-a life that should be new in freedom.

Prophets of the downfall of American democracy have seen their dire predictions come to naught [73].

У наведених висловлюваннях патріотизм підкреслюється послідовним, анафоричними і епіфоричними повторами лексичних одиниць «America» і «American».

Подібним чином репрезентується образ сильної національної держави:

The destiny of America was proclaimed in words of prophecy spoken by our first President in his first inaugural in 1789-words almost directed, it would seem, to this year of 1941: «The preservation of the sacred fire of liberty and the destiny of the republican model of government are justly considered ... deeply, ... finally, staked on the experiment intrusted to the hands of the American people» [73].

В наведеному прикладі використовується вираз для акцентуації лексичної одиниці «prophecy».

Захищеність як цінність виражається і за допомогою озвучування негативних чинників, що позначаються на безпеці країни:

Most vital to our present and our future is this experience of a democracy which successfully survived crisis at home; put away many evil things; built new structures on enduring lines; and, through it all, maintained the fact of its democracy [73].

У наведеному прикладі синтаксичний паралелізм підкреслює серйозність перерахованих проблем і створює особливий емоційний ефект. Повторення займенника «our» акцентує увагу слухачів на те, на кого спрямована загроза.

Численні повтори і паралельні конструкції створюють особливий ритм мови, а також надають їй цілісність і високу емоційність. Крім цього, в декількох випадках Фр. Д. Рузвельт вдається до інверсії:

Those who first came here to carry out the longings of their spirit, and the millions who followed, and the stock that sprang from them-all have moved forward constantly and consistently toward an ideal which in itself has gained stature and clarity with each generation [73].

Лексична одиниця виразу «*all have moved forward constantly*» вказує на важливість змін.

На початку речення винесено обставину часу, що підкреслює високу значущість дня інавгурації, як поворотного моменту в історії Сполучених Штатів.

Лексичні стилістичні засоби вживаються Фр. Д. Рузвельтом в меншій кількості, ніж синтаксичні. Вони використовуються як для вербалізації ключових цінностей, так і для надання мові додаткової яскравості і виразності [43].

При репрезентації понять свободи і патріотизму використовуються епітети:

And of the three, the greatest is the spirit.

For they have brought to us greater security and, I hope, a better understanding that life's ideals are to be measured in other than material things.

In the face of great perils never before encountered... [73].

Епітети *greatest is the spirit, greater security, face of great perils*, вживаються для характеристики населення Сполучених Штатів і для емоційного підбадьорення.

За допомогою стилістичних прийомів Фр. Д. Рузвельтом яскраво і емоційно підводить підсумки:

To us there has come a time, in the midst of swift happenings, to pause for a moment and take stock-to recall what our place in history has been, and to rediscover what we are and what we may be. If we do not, we risk the real peril of inaction [73].

Лексичний вираз *to us there has come a time*, підкреслює важливість подій і надає йому емоційного забарвлення.

Таким чином, в інавгураційній промові Фр. Д. Рузвельта використовуються переважно синтаксичні засоби виразності, такі як різні види повторів і синтаксичний паралелізм, що додають мові ритм, емоційність і зв'язаність, і надають найбільшу силу впливу при вербалізації поняття патріотизм та інших традиційних американських цінностей. Серед лексичних засобів виразності найбільшою частотою вживання відрізняються метафори, що допомагають формувати негативне ставлення до політичних подій минулого і позитивне ставлення до курсу сьогодення і майбутнього.

3.2. Промова Фр. Д. Рузвельта про «Чотири свободи» 1941 р.

У більшості методів, на яких ми хочемо зупинитися, під час дослідження промови Фр. Д. Рузвельта, основну роль грає не тільки «переконання» в риторичному сенсі (тобто переконання аргументами, діалог, в якому «народжується істина»), але і використання різних ефектів сприйняття, попиту на інформацію, психологічних установок та інших факторів, які дозволяють комунікатора домогтися своїх цілей і які найбільш часто представлені в сучасних агітаційних текстах [44]. Досить умовно, в силу їх часткового взаємопроникнення, ми виділимо наступні категорії методів впливу: аргументативні, експресивно-емоційні, стереотипні, дискредитуючі, ті що використовують стилістично марковані елементи.

Дослідження аргументативних методів вербальної маніпуляції полягає в аналізі логічної структури переконання і його риторичного оформлення. Так, в широко відомому посланні Фр. Д. Рузвельта Конгресу США «Про становище в країні», який увійшов в американську історію як промова про «Чотири свободи», показовим є обґрунтування головного постулату американської геополітики, про США як головного світового гаранта основоположних суспільних інститутів – свободи, безпеки і демократії [44].

The nation takes great satisfaction and much strength from the things which have been done to make its people conscious of their individual stake in the preservation of democratic life in America. Those things have toughened the fiber of our people, have renewed their faith and strengthened their devotion to the institutions we make ready to protect [64].

Далі Рузвельт говорить про «захист демократії» її головним оплотом – Америкою – не тільки всередині своєї країни, а й у всьому світі, що є основною проблемою цієї промови:

But as time went on, as we remember, the American people began to visualize what the downfall of democratic nations might mean to our own democracy... I find it unhappily necessary to report that the future and the safety of our country and of our democracy are overwhelmingly involved in events far beyond our borders [64].

Лексичний вираз *as time went on, as we remember*, показує паралельну конструкцію речення промови.

Дані висловлювання подібні за змістом (захист демократії – понад усе), але відрізняються за формою. У першому випадку сенс виражений у вигляді стверджуючих дієслів у минулому часу (*involved*), що переконливо пояснював самодостатню ізоляціоністську політику США того періоду, також підкреслювану вибором різних слів з позитивною конотацією (*safety, faith*). У другому випадку (так далі жити не можна, тобто зовнішню політику поміняти доведеться, щоб не втратити всього іншого демократичного світу) суть відображена умовною конструкцією («могло б означати»), що підводить до необхідності дивитися далі власних національних інтересів. Головний аргумент на користь останнього – «парадоксальне» (тут ми переходимо до еспресивно-емоційних методів, які використовував оратор) для американців відкриття:

That the future and the safety of our country and of our democracy are overwhelmingly involved in events far beyond our borders [64].

У цитованій промові також помітна присутність аргументації, властивій багатьом президентам США, яку П. В. Зернецький називає «підкресленим оптимізмом» [18, с.197].

Our national policy in internal affairs has been based upon a decent respect for the rights and the dignity of all of our fellow men within our gates, so our national policy in foreign affairs has been based on a decent respect for the rights and the dignity of all nations, large and small. And the justice of morality must and will win in the end [64].

Повторний вираз *our national policy*, підкреслює емотичний вплив на реципієнтів і вадливість тогочасних подій. Тут експресивно підкреслено йдеться про виживання американців в умовах випробувань, що є відмінною рисою даного стилю, який характеризується критикою опонентів в поєднанні з обіцянкою жити краще. Особливо цьому сприяють: риторичне оформлення висловлювання з рясним використанням паралельних (анафоричних і епіфоричених) конструкцій; вибір пишномовних слів (право, гідність, моральність); використання, насамперед, конструкцій майбутнього часу (на відміну від колишніх часів і умовного способу) – «право має перемогти і в кінцевому рахунку переможе», що остаточно підкреслює виняткову вірність обраної політики.

Інший метод, широко практикується в маніпулятивних комунікаціях, – це використання стереотипів. Стереотип – не просто спрощення, він завжди «надзвичайно заряджений почуттями», а також поєднаний з груповими почуттями і діями. Стереотипи не можуть бути штучно створені будь-якою людиною, вони формуються протягом довгого часу етносами, соціальними групами і їх культурами. Тому їх практично неможливо «зруйнувати» [7]. Так, Фр. Д. Рузвельт, посилаючись на образ «життя за Китайською стіною» (що є стереотипно погано для американців), закликає США не уподібнитися гіршому історичному прикладу:

What I seek to convey is the historic truth that the United States as a nation has at all times maintained opposition – clear, definite opposition – to any attempt to lock us in behind an ancient Chinese wall while the procession of civilization went past. [64].

В основу методу дискредитації, або «навішування ярликів», кладеться будь-яка приватна ознака об'єкту, що безсумнівно його дискредитує. Так, для президента Фр. Д. Рузвельта найгіршою ознакою, яка дискредитує американську націю, може вважатися тільки дурість:

As a nation we may take pride in the fact that we are soft-hearted; but we cannot afford to be softheaded [64].

Результат посилюється за рахунок ефектного словотворення в англійській мові «soft-headed» (недоумкуватий, дурний) за моделлю «soft-hearted» (добродушний).

Одним з найбільш поширених методів вербальної маніпуляції є також використання стилістично маркованих елементів мовної системи (просторічні слова; вузькоспеціальні терміни науки, техніки, ремесла, мистецтва; слова, що вживаються лише в певному стилі літературної мови) [26, с.260]. Крім того, застосовуються емоційні і експресивні компоненти змісту, конотації та асоціації з точки зору їх співвідношення з симпатіями і антипатіями особи та його системою цінностей:

We must always be wary of those who with sounding brass and a tinkling cymbal preach the ism of appeasement. We must especially beware of that small group of selfish men who would clip the wings of the American eagle in order to feather their own nests [64].

Застосування повтору особового займенника з модальним дієсловом *we must*, відбувається в поєднанні з експресивною лексикою.

Тут метафоричне «вищипування пір'я» символу американської державності – орлу – використовується як розмовна лексика, яка зближує президента з народом. Очевидні (для мовця) постулати завдяки зрозумілої іронії, що переходять в сарказм, стають власними для реципієнта.

Таким чином, ці та багато інших інструментів, що використовуються при вербальній маніпуляції, можуть зустрічатися в будь-яких сферах, формах і моделях людського спілкування і масової інформації. Як вже зазначалося вище, поділ вербальних комунікацій на моделі вельми умовний, оскільки жодна модель

в реальності не існує «в чистому вигляді». Однак присутність маніпулятивних елементів в процесі комунікації може з великою часткою ймовірності свідчити про наміри комунікатора, комунікативних інтенції і кінцевої мети процесу комунікації.

Значна частина політики Фр. Д. Рузвельта була проведена при використанні військової метафори. Сам Фр. Рузвельт часто говорив про соціальні і економічні проблеми в термінах війни, і в певному сенсі його звернення було продовженням військової теми. Ретельне вивчення ряду його звернень може дати ключ до розуміння його мови і «стилю» при використанні військової теми [44]. Наприклад, у зверненні до Конгресу центральним концептом є «час». Фр. Рузвельт використовує минулий і теперішній час, коли говорить про сьогодні. Майбутнє протиставлено минулому, і між цими двома полюсами шкали протиставлені один одному «добро і зло» [49, с.137].

У промові Рузвельта минуле отримує негативне забарвлення, інші концепти, об'єкти і умови також протиставлені один одному, як показано нижче. Розташовані зліва – позитивні, праворуч – негативні. У міру розвитку мови виникають нові збалансовані значення, утворюючи структурну модель, яка потім використовується для подальшого аналізу.

Future	Past
God	«Devil»
USA	Japan
Government	Government
Armed forces	Armed forces
People	People
No danger	Danger
(peace)	(lack of peace)
International intervention	Isolationist non-interference
First person appeal	Third person

Сукупність збалансованих значень звернення описує відносини між темами, про які говорить оратор; але тим не менше, ця сукупність не виявляє дані відносини.

Таким чином, перед нами стоїть завдання не тільки виявити вагу кожного полюса в тому чи іншому збалансованому значенні, а й показати, як ця вага, а

значить, і ставлення виражаються риторичними засобами. Звернімося до тексту промови Ф. Д. Рузвельта. Найближче минуле є менш значущим, ніж теперішнє або майбутнє. Таке розташування «*yesterday*» бере участь у створенні структури минуле – теперішнє – майбутнє в промові і формуванні в ній конотацій концепту «час». Відкрита заява (*Yesterday, December 7, 1941 – a date which will live in infamy – the United States of America was suddenly and deliberately attacked by naval and air forces of the Empire of Japan*) розриває «*yesterday*», яке є часом відносної стабільності і миру. Якщо слухач навіть на мить захоче повернутися назад у минуле, його зупинить ця промова.

Особисте ціннісне судження – «*a date which will live in infamy*» – надає промові модальність і вводить в мову майбутній час. Фр. Д. Рузвельт дуже обережно підбирає слова. Він не говорить: *the date will live in infamy*. Використання означеного артикля замість невизначеного і виключення відносного займенника *which* додало б цьому особовому розсуду категоричність, нав'язуючи майбутньому то ціннісне судження, яке насправді має право виносити тільки саме історичне майбутнє.

Таким чином, перші слова Рузвельта з'єднують минуле і майбутнє, де теперішнє представлено Фр. Д. Рузвельтом і його слухачами. А поточний момент в сьогоденні – нестабільний, порушений, що вселяє тривогу – стабілізується включенням його в шкалу настоящего майбутнього, що створює відчуття безперервності.

Використання пасивного стану в першому реченні дає можливість сформувати відносини між часом та дійовими особами. Тут Японія розглядається як щось незначне і «другорядне». Пасивний стан підкреслює, що на США в деякій мірі було застосовано тиск.

Дипломатичній мові властиві офіційність і високий стиль. Приміром, «*nation*» є більш офіційним і конкретним поняттям, ніж *country* (*The United States was at peace with that nation and, at the solicitation of...*). Водночас «*solicitation*» більш офіційно, ніж *request*, а «*conversation*» більш офіційно, ніж *discussion* або

conference (...Japan, was still in conversation with its Government and its Emperor looking toward) [64].

Офіційності мови не суперечать його певна недбалість і алітерація, що найбільш чітко проявляються в цій частині промови:

The United States was at peace with that nation and, at the solicitation of Japan, was still in conversation with its Government and its Emperor looking toward the maintenance of peace in the Pacific [64].

Лексема «*peace*» починає і закінчує параграф, її звукове значення посилюється слабким відлунням алітерації: «*Pacific*». Між ними послідовно йдуть «*nation*», «*solicitation*» і «*conversation*», «*maintenance*», які дещо змінюють модель, вводячи інше, але досить близьке звукове поєднання.

Час залишається центральним у розвитку промови. «*The United States was at peace*» – минуле, «*still in conversation*» – теперішнє, «*Looking forward the maintenance*» – майбутнє.

Офіційна дипломатична мова символізує маску, що приховує нещирість, лукавність, яка є однією зі сторін ключового терміну «*infamous*», органічно входить в текст промови Фр. Д. Рузвельта. Наприклад, тісні відносини між «*yesterday*» і повторюваним «*deliberately*» підсилюють і підтримують ідею нещирості або ганебності нападу.

«*Indeed*», додаючи виразності і сили, починає перерахування і додає модальність нейтральній дипломатичній мові. *Yet, still, but*, а також *however* не могли б так само добре виконати цю функцію передачі офіційних, але брехливих ініціатив з японської сторони. «*Indeed*» показує реакцію індивідуального «Я» на ще не згадані деталі. Більш того, «*indeed*» посилюється і підтримується згаданими раніше «*Yesterday*», «*infamy*», «*deliberately*», «*at peace*», «*Still in conversation*» і «*maintenance of peace*».

За цим вставним словом Фр. Д. Рузвельт вимовляє фразу «*one hour after*» (*Indeed, one hour after Japanese air squadrons had commenced bombing in the...*), а не просто «*After*». Фраза «*one hour after*» конкретизує момент часу, підтримує емоційність лексеми «*indeed*» і передбачає ницість дій японського посла і

лукавість, приховану за його офіційністю. Вторинна тимчасова модель в виступі (*American Island of Oahu, the Japanese Ambassador to the United States and his colleague 9 delivered to our Secretary of State a formal reply to a recent American message. And while this reply stated that it seemed useless to continue the existing diplomatic negotiations, it contained no threat or hint of war or of armed attack*) також висловлює лукавість: «після атаки повітряних ескадр Японії» – минуле, «посол дає відповідь» – теперішнє, яке пов'язане з відносинами майбутнього [64].

«War» – поняття більш всеосяжне і потенційно більш небезпечне, ніж «armed attack». Проте, лексема «war» позначає офіційне, відкрите оголошення військових дій. Японська сторона обійшлася без цієї формальності, зробивши збройний напад, «armed attack», – дію, яка знаходиться поза дипломатичними законами. Фраза «*the distance of Hawaii from Japan*», є конкретним знаком, включена в промову, яка само по собі розширює його синтаксичний простір.

В описі подій з'являється особистий займенник «I», щоб поєднати промову Фр.Д. Рузвельта та «чорну» на даний момент подію – людську трагедію.

Особистий займенник в промові (...*naval and military forces. I regret to tell you that very many American lives have been lost. In addition, American ships have been reported torpedoed on the high seas*) показує, експліцитно і імпліцитно, що Фр. Д. Рузвельт стурбований життям людей – він говорить про це окремо від військових подій. Він показує своє розуміння і повагу до ритуалу оголошення сумних новин. Більш того, Фр. Д. Рузвельт в промові він вживає дієслово «Tell», що говорить про «близькість» як оратора зі слухачами, так і навпаки. Щоб вводити в промову дієслово «to tell», між тим хто промовляє сумні звістки і тими, кому вони призначені, повинні бути близькі стосунки. І коли дистанція зберігається, появляється тенденція до офіційності, нейтральності, використання піднесеного стилю, таких дієслів як, наприклад, *to inform, to report* або *to announce* [64].

Конотації групи пропозицій, що починаються з «*last night*», не тільки підтримують емоційну реакцію на фразу «*in the quiet of the night when we all were abed and defenseless*». Ця група пропозицій також є критичною точкою в

послідовності експресивних фраз. До групи пропозицій з «*last night*» опис відносно спокійний в емоційному плані і в основному має денотативний характер: «*suddenly and deliberately*», «*deliberately planned*», «*deliberately sought to deceive*» і «*false statements*». За цією групою пропозицій слідує і підтримується нею ряд ще більш напружених в емоційному плані пропозицій: емоційно спокійне «*surprise offensive*», трохи більш напружений «*premeditated invasion*», напружене «*this form of treachery*» і різке «*unprovoked and dastardly*». У міру того як опис атак Японії стає більш напруженим, напруженіше стає і мова опису відповідної реакції на них.

Висновок, зроблений Фр. Д. Рузвельтом, вводиться офіційним, логічним словом «*therefore*». Він використовує прийом персоніфікації:

«*The facts ... speak for themselves*» [64].

Фр. Д. Рузвельт описує ситуацію, і порядок дій відображають загальне правило процесу демократичного прийняття рішень:

народ *Pacific area. The facts of yesterday and today speak for themselves. The people of 28 the United States have already formed their opinions and well understand the implications to the very life and safety of our nation;*

Президент: *As Commander in Chief of the army and navy I have directed that all measures...*;

армія *...be taken for our defense. But always will our whole nation remember the character*) діють спільно [64].

Але хоча вони і діють спільно, показано, що народ може впливати на прийняття рішень. Це представлено шляхом зміни промови Фр. Д. Рузвельта таким чином, що вона порушує дане загальне правило:

The facts of yesterday and today speak for themselves. As Commander-in-Chief of the Army and Navy, I have directed that all measures be taken for our defense. The people of the United States understanding well the implications to the very life and safety of our nation, have already formed their opinions as to the necessity of this action [64].

Щоб здійснити зміни, яких вимагають люди, необхідно діяти. Фр. Д. Рузвельт змінює свою установку, щоб діяти від їх особи: дієслова «*directed*» і «*taken*» показують, що він знову починає брати участь в подіях, які відбуваються. До цього він повідомляв, а тепер він виконує роль лідера: «*I direct*», «*I believe*», «*I interpret*», «*I assert*», «*I ask*». З цього моменту сили згруповані і впливають на обставини, перед якими опинилася країна. У даній групі, що позначає взаємодію, «*between the United States and the Japanese Empire*», на першому місці знаходиться США. Після того, як Фр. Д. Рузвельт оголошує, що «*the facts of yesterday ... speak for themselves*», США стають активними і позитивно реагують на згадані факти. Зміна в розвитку стає очевидною, коли воно порівнюється з більш ранньої діяльністю Фр. Д. Рузвельта.

Багато видатних майстрів живого слова: політичні лідери, судові, духовні діячі – часто будували свої промови у вигляді питань і відповідей на них. Така синтаксична і логічна організація промови надавала виступу оратора розмовний характер. Між виступаючим і слухачами встановлювався тісніший психологічний контакт. Мова ставала більш цілеспрямованою, динамічною, більш емоційною, більш вражаючою.

Питально-відповідаючий прийом побудови промови був надзвичайно характерний для ораторського стилю Фр. Рузвельта. Мабуть, не знайдеться жодної промови, в якій би було змарновано цей прийом синтаксичної, логічної організації мови.

Таким чином, лексичне наповнення промови Фр. Д. Рузвельта про «Чотири свободи» є досить великим. В силу їх часткового взаємопроникнення, виділили такі категорії методів впливу під час промови: аргументативні, експресивно-емоційні, стереотипні, дискредитуючі, ті що використовують стилістично марковані елементи.

3.3. Четверта промова Фр. Д. Рузвельта 1945 р.

У четвертій промові, 20 січня 1945 р. Фр. Д. Рузвельт залишається вірним «ланцюжковій» структурі, однак буде зворотній «ланцюжок» – не від минулого до сьогодення та майбуття, а від майбутнього – до справжнього і минулого [45].

До числа традиційних риторичних фігур, використаних Фр. Рузвельтом в промові, відноситься антитеза. Суть її полягає в протиставленні предметів, явищ з метою контрастного зображення і найбільш сильного емоційно-експресивного впливу на слухачів.

Форми побудови протиставлень в усних виступах Фр. Рузвельта різні. В одних випадках це лише два слова, що мають протилежне значення. В інших випадках Рузвельт використовував для розкриття контрасту не окремі слова, а словосполучення, фрази і навіть висловлювання. За допомогою антитез Фр. Рузвельт рельєфно, різко розкривав суть тих або інших явищ:

We shall strive for perfection. We shall not achieve it immediately--but we still shall strive. We may make mistakes--but they must never be mistakes which result from faintness of heart or abandonment of moral principle [68].

Використовуючи прийом протиставлення, Фр. Рузвельт з особливою рельєфністю говорить про найважливіші особливості стилю своєї діяльності, створюючи, по суті, справжній кодекс, статут, регламент, чітко визначає, якими мають бути подальші дії президента в процесі вирішення проблем.

Забезпечена в промові контрастність вираження, показу того, що повинно і чого не повинно бути, дозволяло мільйонам слухачів глибше усвідомити те, про що вів мову оратор.

Частина суджень Фр. Рузвельт побудована на використанні прийому протиставлення ряду факторів, що відносяться до порядку денного:

Our Constitution of 1787 was not a perfect instrument; it is not perfect yet. But it provided a firm base upon which all manner of men, of all races and colors and creeds, could build our solid structure of democracy [68].

Прийом антитези використовувався Фр. Рузвельтом в промові:

I remember that my old schoolmaster, Dr. Peabody, said, in days that seemed to us then to be secure and untroubled: «Things in life will not always run smoothly. Sometimes we will be rising toward the heights--then all will seem to reverse itself and start downward. The great fact to remember is that the trend of civilization itself is forever upward; that a line drawn through the middle of the peaks and the valleys of the centuries always has an upward trend» [68].

Багаторазово використаний Фр. Рузвельтом в промові повтор в органічному поєднанні з іншими образно-виражальними засобами створили воістину художній шедевр, що володіє величезною емоційно-експресивною силою.

Особовий займенник «*I*» використано в його промові дуже часто. Займенник «*we*» повторено 1035 разів. Водночас динамічність інтонації, сили голосу, відтінків тембру – все це створювало неповторний ефект виголошеної промови.

Використання оратором цілої серії формул спонукання (*we can, we shall, we may, we will be rising, we must*), прийому повтору («*now*», «*we*»), високої лексики (*courage, wisdom, interests of the nation*) робили промову президента ємною за змістом, яскравою за стилем, що ефективно впливає на аудиторію.

Одним із сильних за змістом і яскравих за стильовим оформленням, потужним за волевиявленням був виступ на четвертій інавгураційній промові. Підводячи підсумки всіх попередніх років і сьогодення він застосовуючи експресивно-емоційну лексику говорив про досвід і пройдені уроки:

And so today, in this year of war, 1945, we have learned lessons - at a fearful cost - and we shall profit by them [68].

Ця частина промови викладена, так само як й інші, ясно, яскраво, аргументовано, рішуче. Переконливість сказаного президентом в значній мірі обумовлюється неодноразовим повтором. Під займенником «*we*» оратор має на увазі всі здорові сили нації, об'єднуючи з ними і себе. Президент і все демократичне співтовариство країни єдині в збереженні, збільшенні соціальних досягнень. Займенник «*we*» виконує дві функції – логічну і емоційно-

експресивну; «*fearful cost*» – переважно емоційно-експресивну функцію. В цілому ця частина мови несе в собі потужний заряд спонування, заклику, реалізуючи волевиявлення оратора.

Далі в цьому ж виступі Рузвельт вказує, що складна обстановка в ряді конкретних сфер також не повинна бути виправданням погіршення соціального становища людей:

We have learned that we cannot live alone, at peace; that our own well-being is dependent on the well-being of other nations far away. We have learned that we must live as men, not as ostriches, nor as dogs in the manger [68].

Для ефективного впливу на багатомільйонну аудиторію слухачів Фр. Д. Рузвельт майстерно використовував весь спектр політичних, економічних, військових, морально-психологічних аргументів і доводів. Одну з риторичних універсалій – прийом повтору – Фр. Рузвельт використав у цьому виступі десятки разів. Він різноманітний тут за участю лексичних одиниць, за синтаксичною організацією, за емоційно експресивними якостями.

Багаторазово Фр. Д. Рузвельт використовував повтор з ключовим словом «*we*», яскраво виражений спонукальний характер виконував повтор з дієсловом в наказовому способі «*tell*»:

Прийом повтору використовувався Фр. Рузвельтом багаторазово в його інавгураційних промовах і в багатьох інших промовах, які ним вимовлялися на різних мітингах, зустрічах з масовою аудиторією.

Прийом повтору був блискуче використаний Рузвельтом в його останній інавгураційній промові 1945 р.:

We Americans of today, together with our allies, are passing through a period of supreme test. It is a test of our courage--of our resolve--of our wisdom--our essential democracy [68].

Прийом повтору, використаний оратором в завершальній частині промови, став емоційно експресивним її вінцем:

So we pray to Him now for the vision to see our way clearly--to see the way that leads to a better life for ourselves and for all our fellow men--to the achievement of His will to peace on earth [68].

Метафорична репрезентація духовної ролі Америки на світовій арені направлена на безпосереднє представлення глобальної мети США – сприяти розповсюдженню та підтриманню свободи в світі та моральному пробудженню:

The Almighty God has blessed our land in many ways. He has given our people stout hearts and strong arms with which to strike mighty blows for freedom and truth. He has given to our country a faith which has become the hope of all peoples in an anguished world [68].

Разом з тим, в такому контрасті постає Америка та американський народ, які пізнали нарешті дуже просту істину не ховатись від світу:

We have learned the simple truth, as Emerson said, that «The only way to have a friend is to be one». We can gain no lasting peace if we approach it with suspicion and mistrust or with fear [68].

Тактика інтеграції, як складова стратегії уряду, виражається у прагненні Фр. Д. Рузвельта показати, що саме єднання народу, уряду і президента – основа розквіту держави. Тут президент також робить акцент на релігії та моральних цінностях:

As I stand here today, having taken the solemn oath of office in the presence of my fellow countrymen-in the presence of our God- I know that it is America's purpose that we shall not fail [68].

Семантика використаних лексичних одиниць (*taken the solemn oath; I know that it is America's purpose that we shall not fail*) несе потужний позитивний заряд та дозволяє слухачеві досягнути величезні масштаби успіху.

Говорячи про власні успіхи і досягнення, а також висловлюючи плани на майбутній розвиток держави, Фр. Рузвельт застосовує тактику дискредитації попередніх невдач, підтримуючи курс теперішньої політики і майбутнього успіху за допомогою прийому гри слів:

In the days and in the years that are to come we shall work for a just and honorable peace, a durable peace, as today we work and fight for total victory in war [68].

Прийом гри слів трапляється у нагоді Фр. Рузвельта і в іншій ситуації. Намагаючись підбадьорити і обнадіяти американців, президент застосовує тактику апологізації, як складову стратегії позиціонування.

If we meet that test--successfully and honorably--we shall perform a service of historic importance which men and women and children will honor throughout all time [68].

Для дискурсу президента Фр. Рузвельта характерне неодноразове використання наказового модального дієслова «*must*» («*that we must live as men*»), а також безапеляційного «*never*» в якості частини прийому синтаксичного повтору, що в свою чергу говорить про рішучий настрій уряду: «*they must never be mistakes*».

Таким чином, у Фр. Рузвельта майже не було промов, в яких він вжив би тільки один який-небудь прийом, один зображально-виразний засіб. В його промовах, засоби, що підвищують емоційно-експресивні можливості виступу, використовувалися комплексно. В одному виступі можна зустріти і риторичні фігури, і тропи, різні засоби лексико-фразеологічного і синтаксичного арсеналу.

У рамках нашого дослідження була розглянута модальність інавгураційних промов президента США Франкліна Д. Рузвельта із 1933 по 1945 роки і проведено порівняння модальності президентської промови в мирний час і під час двох світових воєн.

Інавгураційне звернення виконує декілька головних функцій: 1) інтегруючу (твердження єдності нації в такий знаменний момент її історії); 2) інспіративну (наснага нації на майбутні великі справи і прославляння традиційних цінностей); 3) декларативну (проголошення новим президентом принципів свого правління); 4) перформативну (реалізація значення, яке має офіційний ритуал введення оратора на посаду, коли він виступає в своїй статусній ролі, а не як особистість [61, с. 207].

На першому етапі дослідження був проведений підрахунок загальної кількості слів в промовах (табл. 3.1). Доречним буде зробити порівняння чотирьох інавгураційних промов Фр. Д. Рузвельта для загального огляду використаних лексичних одиниць в кожній з них.

Таблиця 3.1.

Промова	Промова 1933	Промова 1937	Промова 1941	Промова 1945
Кількість слів в промові	1883	1823	1346	559

Згідно табл. 3.1, загальна кількість слів знижується в воєнний час (з 1883 до 1346, потім і до 559). І особливий інтерес представляли найбільш часто вживані в промовах слова, які представлені в таблиці 3.2.

Для кращого розуміння значимості найуживаніших слів в інавгураційній промові, ми подаємо зрівняльну таблицю всіх чотирьох.

Таблиця 3.2

Найуживаніші слова в інавгураційних промовах

Промова, роки	1933	1937	1941	1945
Найуживаніші слова	National (9) People (6) Helped (7) Leadership (7) Shall (7)	Government (16) People (11) Nation (9) Democracy (8) Men (8)	Nation (12) Know (10) Democracy (9) Spirit (9) America (7)	Shall (7) Peace (6) Learned (5) Men (4) Test (3)

Тож, як видно з табл. 3.2, слова *shall* і *peace* є одними з найбільш часто вживаними словами в промовах військового часу. Слово *shall* поєднується з особистим займенником *we*, що показує майбутні перспективи, які президент представляє своєму народу. Інклюзивна *we* показує солідарність президента з народом і готовність до спільних дій. А слово *peace* показує прагнення до миру, яке при порівнянні обсягів промов вживається у мові Фр. Д. Рузвельта в 1945 р. в кілька разів частіше, ніж у мові інших політиків.

Також в процесі дослідження були розглянуті способи вираження модальних значень за розглянутими вище класифікаціями. При аналізі мови з

використанням класифікації А. Даунінг та Ф. Локка, іменники (2 випадки вживання), що мають модальне значення (*exhortation, doubt*), були виявлені тільки в першій і третій промовах Фр. Д. Рузвельта. Було також виявлено 9 випадків вживання прикметників з модальним значенням, серед них: *certain* (3), *possible* (2), *impossible* (2), *imperative* (2), *legal* (1). Прислівники, що мають модальне значення, в даних промовах виявлені не були.

Були розглянуті модальні дієслова, загальна статистика вживання яких представлена в таблиці 3.3. При порівнянні промов необхідно відзначити про тенденцію до зниження модальності бажаності і збільшення модальності повинності і можливості. Тобто зрівнюючи всі чотири промови, бачимо, що в першій інавгураційній промові переважає найбільша кількість модальних слів.

Дані з табл. 3.3 показують, що кількість модальних дієслів в промовах спочатку різко впала (з 41 до 13), а потім незначно збільшилася (до 14). В першій інавгураційній промові використовувалося 5 модальних дієслів, у другій – 6, в третій – 6, а в четвертій – 5. Слід зазначити, що дієслово *can* зі значенням можливості пропав з третьої інавгураційної промови. У першій і другій інавгураційних промовах дієслова можливості і бажаність вживається приблизно в однаковій кількості (11 дієслів можливості і 10 дієслів бажаності, 9 дієслів можливості та 10 дієслів бажаності). У третій і четвертій промовах модальність бажаності переважає над модальністю можливості (2 випадки вживання дієслів можливості і відсутність дієслів бажаності; у третій промові ці показники такі: 7 і 2). Необхідно відзначити, що модальність повинності найбільш виражена в першій інавгураційній промові і в третій (де є основною), в інших промовах вона виражена незначно.

Таблиця 3.3

Вживання модальних дієслів в інавгураційних промовах Фр. Д. Рузвельта з 1933 по 1945 рр.

Модальне дієслово	1-а промова 1933 р.	2-а промова 1937 р.	3-я промова 1941 р.	4-а промова 1945 р.
Will	10	10	2	7
Must	9	2	4	2

Can	11	9	0	3
May	8	0	2	1
Could	0	1	2	1
should	0	0	1	0
need to	0	1	0	0
would	3	2	2	0
Всього	41	25	13	14

Якщо в першому контексті президент використовує дане модальне слово щодо засобів виробництва, якими володіє народ, то в другому контексті президент застосовує його до результатів періоду свого перебування на посаді.

В ході аналізу інавгураційних промов були виявлені такі засоби вираження модальності на синтаксичному рівні як повтор, синтаксичний паралелізм, анафора, парцеляція і риторичне питання.

Отже, підводячи підсумки даного розділи, варто відмітити, що серія нових тверджень в поєднанні з формулами спонукання до певних дій зробили промову президента з яскравою експресією, потужним волевиявленням, спонуканням аудиторії до безумовної підтримки його дій. При цьому окремі засоби і прийоми використовувалися в одній промові багаторазово. Кожен зображуючий засіб проявляється на своєму місці, доповнюючи, збільшуючи силу впливу ораторської промови. Ораторський стиль Фр.Рузвельта – це повна гармонія думки і слова. Для сучасних політичних лідерів спадщина Рузвельта може служити благодатним джерелом пізнання безмежних можливостей повноцінного живого слова, здатного визначати долі нових поколінь.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження інавгураційних звернень як жанру політичного дискурсу, дозволяє зробити висновок про переважання у висловлюваннях таких мовних явищ як номіналізації, вживанні асертивів, декларативів і емоційно забарвленої лексики з метою налаштувати аудиторію на початок позитивних змін в їх житті з приходом до влади нового президента. Виділені семантичні центри і топоси інавгураційних звернень Фр. Д. Рузвельта відтворюють історичний, соціально-політичний і лінгвістичний фон. Відзначимо, що часті повтори, варіювання визначених семантичних одиниць, вживання значної кількості слів з позитивною конотацією, прагматичні маркери і наскрізні метафори фіксуються у свідомості людини. Зміст і структура тексту промови підпорядковані принципам ефективної техніки словесного навіювання. Таким чином, метою інавгураційної промови є інформування слухачів і переконання їх у правильності свого вибору. Інавгураційні звернення відображають історичний етап розвитку суспільства і дії політика, спрямовані на поліпшення рівня життя. Для інавгураційної промови характерні лексичні одиниці, що характеризують об'єднання народу, нації, спадкоємність поколінь, традицій, цінностей, проголошення нових принципів управління, постановки цілей, до яких прагнутиме обраний президент. Тобто наявність ідеологічної програми.

Дослідивши першу інавгураційну промову, виявили, що композиція публічної промови містить вступ, основну частину і висновок. До топосів звернення варто віднести такі: *Justice and change; Liberty and change; Union and change*, а семантичні центри звернення включають: *Nation, generation, destiny, freedom, misery, tyranny, bounty, hope, hatred, belief*. Диктемний і стилістичний аналіз мови показав велику кількість паралельних конструкцій, повторів, абстрактних іменників у множині: *dangers, troubles, hopes, promises*. Висока контактність мови особливо яскраво виражена стилістичним прийомом підбадьорення нації, піднесенням її значення.

Інтонаційний рівень часто посилюється лексичними і граматичними (морфологічними та синтаксичними) засобами вираження модальності. Крім розглянутих вище засобів вираження модальності, слід виділити деякі моделі умовних пропозицій (*If you know what I mean ...; If you do not mind my saying so...*), використання форм минулого часу (*I thought I'd join you, if you do not mind*), асертивність (використання слова *any* в наступному реченні: *She'll eat any kind of fruit*), певні інтонаційні контури (наприклад, *надіння-підйом*).

Згідно з результатами аналізу другої інавгураційної промови Фр. Д. Рузвельта найбільш уживаними є синтаксичні засоби мовного впливу. Їх кількість склала 58 одиниць (61%). Найуживанішим синтаксичним засобом стала антитеза (13 одиниць). При цьому цікаво підкреслити, що найголовнішим протиставленням в промові президента були слова війни і миру (*war and peace*).

Звертає на себе увагу вибір дієслів та іменників для поетичного настрою всього звернення. Дієслова *cherish, recognize, respect* належать до семантичного поля оцінки, зокрема, до підгрупи найвищої оцінки. Відповідно, й іменники позначають в тексті найвищі суспільні цінності, наприклад: *equal right that peace, justice and confidence*. Все це створює особливі відносини між автором мови і його слухачами.

Найяскравішим лексичним засобом мовленнєвого впливу в виступі Фр. Д. Рузвельта було використання емоційно-забарвленої лексики. Використання таких слів, як *extended, gigantic, entire, utmost, overwhelming and partisanship* допомагає передати емоції оратора, робить виступ дуже емоційним, живим, змушує реципієнтів перейнятися тим же настроєм, тими ж емоціями і почуттями, що і оратор.

У третій інавгураційній промові Фр. Рузвельт вибудовував два «ланцюжка» «минуле – теперішнє – майбутнє», керуючись принципом «звуження». Аналіз виступу Фр. Д. Рузвельта показав, що найхарактернішими мовними засобами мовного впливу, що вживаються президентом, є синтаксичні засоби. Загальна кількість синтаксичних засобів в третьому інавгураційному зверненні Фр. Д. Рузвельта складає 139 одиниць (66% від загального числа

вибірки). При цьому найбільш частотним синтаксичним засобом є використання ряду однорідних членів речення (34 одиниці). Провідну позицію в даній промові займають синтаксичні стилістичні прийоми, представлені у вигляді різноманітних повторів і паралельних конструкцій.

Дослідивши промову Фр. Д. Рузвельта про «Чотири свободи» виявили, що значна частина його політики була проведена при використанні військової метафори. Сам Фр. Рузвельт часто говорив про соціальні і економічні проблеми в термінах війни, і в певному сенсі його звернення було продовженням військової теми. Ретельне вивчення ряду його звернень може дати ключ до розуміння його мови і «стилю» при використанні військової теми. Наприклад, у зверненні до Конгресу центральним концептом є «*time*». Фр. Рузвельт використовує минулий і теперішній час, коли говорить про сьогодення. Майбутнє протиставлено минулому, і між цими двома полюсами шкали протиставлені один одному «*good and evil*».

Відкрита заява (*Yesterday, December 7, 1941 – a date which will live in infamy – the United States of America was suddenly and deliberately attacked by naval and air forces of the Empire of Japan*) розриває «*yesterday*», яке є часом відносної стабільності і миру. Якщо слухач навіть на мить захоче повернутися назад у минуле, його зупинить ця промова.

Дипломатичній мові властиві офіційність і високий стиль. Приміром, «*nation*» є більш офіційним і конкретним поняттям, ніж *country* (*The United States was at peace with that nation and, at the solicitation of...*). Водночас «*solicitation*» більш офіційно, ніж *request*, а «*conversation*» більш офіційно, ніж *discussion* або *conference* (*...Japan, was still in conversation with its Government and its Emperor looking toward*). Офіційності мови не суперечать його певна недбалість і алітерація, що найбільш чітко проявляються в цій частині промови.

Лексема «*peace*» починає і закінчує параграф, її звукове значення посилюється слабким відлунням алітерації: «*Pacific*». Між ними послідовно йдуть «*nation*», «*solicitation*» і «*conversation*», «*maintenance*», які дещо змінюють модель, вводячи інше, але досить близьке звукове поєднання. Час залишається

центральним у розвитку промови. «*The United States was at peace*» – минуле, «*still in conversation*» – теперішнє, «*Looking forward the maintenance*» – майбутнє.

У четвертій промові Фр. Д. Рузвельт залишається вірним «ланцюжковій» структурі, однак будує зворотній «ланцюжок» – не від минулого до сьогодення та майбуття, а від майбутнього – до справжнього і минулого. До числа традиційних риторичних фігур, використаних Фр. Рузвельтом в промові, відноситься антитеза. Суть її полягає в протиставленні предметів, явищ з метою контрастного зображення і найбільш сильного емоційно-експресивного впливу на слухачів.

Порівняльний аналіз промов президента Фр. Д. Рузвельта показав, що вони були найбагатшими, найяскравішими і різноманітними в історії США, який визнається видатним оратором і політиком свого часу, а багато його промов увійшли в історію ораторського мистецтва. Для аналізу були взяті чотири інавгураційні промови. Серія нових тверджень в поєднанні з формулами спонукання до певних дій зробили промову президента з яскравою експресією, потужним волевиявленням, спонуканням аудиторії до безумовної підтримки його дій. При цьому окремі засоби і прийоми використовувалися в одній промові багаторазово. Кожен зображуючий засіб проявляється на своєму місці, доповнюючи, збільшуючи силу впливу ораторської промови.

Отже, у свої промовах Фр. Рузвельт робить акцент на моральному аспекті життя громадян США, на релігійності, і особливої ролі американського народу в збереженні миру, світла та добра. Використовуючи метафоричні порівняння, оціночну метафоричну номінацію, конотативно забарвлену лексику, прийоми антитези, та посилення на авторитет у поєднанні з великою кількістю повторів, оратор досягає ефективного впливу на аудиторію. Результати дослідження можуть бути використані у рамках більш масштабного дослідження мовних особистостей політичних діячів у діяхронічному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алешина Е.Ю. Публичный политический дискурс конфликтной ситуации. М.: Прометей, 2015. 220 с.
2. Анисимова Т. В., Гимпельсон Е. Г. Современная риторика. М.: Московский психолого-социальный институт, 2002. 432 с.
3. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. М.: 1986. 295 с.
4. Арутюнова Н.Д. К проблеме функциональных типов лексического значения. *Аспекты семантических исследований*. М.: Наука, 1980. С. 156-249.
5. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. М.: Языки русской культуры, 1998. 896 с.
6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Изд. 2-е. М.: Сов. Энциклопедия, 1969. 608 с.
7. Барт Р. Від твору до тексту. *Барт Р. Антологія світової літературнокритичної думки ХХ ст.* / пер. Ю. Гудзя. Львів: Літопис, 1996. С.378–384.
8. Блох М.Я. Текст в динамике становления и его семь жизней. *Язык. Культура. Речевое общение*. 2013. № 3. С. 5–8.
9. Блох М.Я. Диктема в уровневой структуре языка. *Вопросы языкознания*. 2000. № 4. С. 56–67.
10. Блох М.Я. Дискурс и системное языкознание. *Язык. Культура. Речевое общение*. 2013. № 1. С. 5–10.
11. Ван Дейк Т. А. Дискурс и власть: репрезентация доминирования в языке и коммуникации. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. 344 с.
12. Волков А.А. Риторика в филологическом образовании. *Вестник Московского университета*. Серия 9: Филология. 1996. № 4. С. 112–124.
13. Воробьева О. П. Текстовые категории и фактор адресата. К.: Выща школа, 1993. 199 с.

- 14.Воронов Ю., Любезнова Н. Ораторское искусство Франклина Делано Рузвельта. Саратов, 2015. 328 с.
- 15.Гуторов В. А. Ф. Д. Рузвельт и Вторая мировая война: несколько предварительных заметок. *Вестник Русской христианской гуманитарной академии*. 2015. Том 16. Выпуск 2. С.129-139.
- 16.Демьянков В. Политический дискурс как предмет политологической филологии. *Политическая наука. Политический дискурс: история и современные исследования*. 2002. № 3. URL: <http://tinyurl.com/pekyanc> (дата звернения: 11.10.2020)
- 17.Зарецкая Е.Н. Риторика: Теория и практика речевой коммуникации. М.: Дело, 1999. 480 с.
- 18.Зернецкий П. В. Лингвистические аспекты теории речевой деятельности. *Языковое общение: процессы и единицы*. Калинин, 2000. С. 197.
- 19.Засєкіна Л. Вступ до психолінгвістики: навч. посібник. Острого: Вид-во Нац. ун-ту "Острозька академія", 2002. 168 с.
- 20.Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почечов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. М.: Высшая школа, 1981. 285 с.
- 21.Ильиш Б. А. Строй современного английского языка: учебник по курсу теоретической грамматики для студентов педагогических институтов (на английском языке). Л.: Просвещение, 1971. 366 с.
- 22.Иссерс О. С. Речевое воздействие. Омск: Издательство: Флинта, 2009. 224 с.
- 23.Еко У. Роль читача: дослідження з семіотики текстів / пер. з англ. М.Гірняк. Львів: «Літопис», 2004. 383 с.
- 24.Кожемякин Е. Дискурсный подход к изучению культуры. *Современный дискурс-анализ*. URL: <http://discourseanalysis.org/ada1/st6.shtml> (дата звернения: 01.10.2020)
- 25.Коневская Е. В. Категория модальности в английском языке. URL: <http://files.scienceforum.ru/pdf/2012/3335.pdf> (дата звернения: 05.09.2020)
- 26.Конторских А. И. Модальность политического дискурса в военное время (на примере инаугурационных речей Вудро Вильсона и Франклина Д. Рузвельта).

- Теоретическая семантика и идеографическая лексикография: Словарь. Дискурс. Корпус: материалы расширенного заседания, 29–30 октября 2019 г. Екатеринбург: Кабинетный ученый, 2019. С. 258-265.*
27. Косенко Т. О. Публічне мовлення у сфері масової комунікації. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. Зб. наук. праць. Київ, 2001. Вип.7. С. 136-139.
 28. Кохтев Н.Н. Основы ораторской речи. М.: Изд-во МГУ, 1992. 103 с.
 29. Кронгауз М. Семантика: учебник для вузов. М.: Рос. гос. гуманитар. ун-т, 2001. 399 с.
 30. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. *Теория метафоры*. М., 1990. С. 387-415.
 31. Лассуэлл Г. Д. Психопатология и политика: монография / пер. с англ Т. Н. Самсоновой, Н. В. Коротковой. М.: Изд-во РАГС, 2005 359 с.
 32. Леммерман Х. Риторика. М.: Изд-во Уникум Пресс, 1997. 255с.
 33. Моргун Е. А. Концептуальное моделирование инаугурационного дискурса: когнитивно-прагматический аспект (на материале инаугурационных речей американских президентов). *Актуальные вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков*. СПб.: Электронная книга, 2010. С.380-385.
 34. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика. Діапазон можливостей політичної лінгвістики. К.: Світогляд, 2005. 315 с.
 35. Никитина Г.А. Язык как инструмент воздействия на аудиторию (на примере речей американских президентов). *Евразийский Союз Ученых (ЕСУ)*. №1(18). 2015. С.34-35.
 36. Олещук П. Теоретичні засади аналізу політичних наративів як засобу дослідження політичного дискурсу. URL: <http://www.viche.info/journal/2014/> (дата звернення: 05.10.2020)
 37. Ончуленко М. Жанри політичного дискурсу. URL: http://www.rusnauka.com/22_NNP_2011/Philologia/3_90961.doc.htm (дата звернення: 15.09.2020)

38. Оржеховський С. Політика лайки: чи можливий мат у солов'їній мові? URL: <http://tinyurl.com/l744xf7> (дата звернення: 14.09.2020)
39. Пильгун Е. В. Концептуализация инаугурационного дискурса президентов США. *Актуальные вопросы филологии, педагогики и методики преподавания иностранных языков: сборник научных трудов*. Выпуск 1. ЭБ БГ ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ: Языкознание, 2013. С.92-99.
40. Почепцов Г. Семиотика. Киев: «Ваклер», 2002. 432 с.
41. Рузвельт Ф. Первая инаугурационная речь / История США в документах. URL: <http://tinyurl.com/blwnsf8> (дата звернення: 02.09.2020)
42. Рузвельт Ф.Д. Вторая инаугурационная речь. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/froos2.asp (дата звернення: 16.09.2020)
43. Рузвельт Ф.Д. Третья инаугурационная речь. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/froos3.asp (дата звернення: 12.10.2020)
44. Рузвельт Ф.Д. О четырех свободах. URL: <http://www.grinchevskiy.ru/1900-1945/chetiresvobody.php> (дата звернення: 22.10.2020)
45. Рузвельт Ф.Д. Четвертая инаугурационная речь. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/froos4.asp (дата звернення: 27.10.2020)
46. Сайтэл Ф.П. Современные паблик рилейшнз. М.: Имидж, 2002. 592 с.
47. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публіцистики): монографія / за ред. В.Різуна. Київ: Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. 392 с.
48. Сиротин Д.В. Тактика дискредитации в речах Ф.Д. Рузвельта и Б. Обамы: диахронический аспект. *Материалы Международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ-2011»* / Отв. ред. А.И. Андреев, А.В. Андриянов, Е.А. Антипов, М.В. Чистякова. М.: МАКС Пресс, 2011. С.1-3.
49. Стелцнер Г. Обращение Ф. Д. Рузвельта к конгрессу 8 декабря 1941 г.: лингвистический анализ. *Политическая лингвистика*. 2008. № 25. С. 135-149.
50. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. Киев: Вища школа, 1991. 272 с.

51. Современная политическая лингвистика: учебное пособие / Э. В. Будаев, М. Б. Ворошилова, Е. В. Дзюба, Н. А. Красильникова ; отв. ред. А. П. Чудинов; Урал. гос. пед. ун-т. Екатеринбург, 2011. 252 с.
52. Сопер П. Л. Основы искусства речи. М.: Изд-во Агенства «Яхтсмен», 1995. 415 с.
53. Теория и методика лингвистического анализа политического текста: моногр. / отв. ред. А. П. Чудинов ; А. П. Чудинов, Э. В. Будаев, Е. В. Дзюба, Н. Н. Кошкарлова, О. Н. Кондратьева, М. В. Никифорова, И. С. Пирожкова, Н. Б. Руженцева, О. А. Солопова; Урал. гос. пед. ун-т. Екатеринбург, 2016. 303 с.
54. Флад К. Политический миф. Теоретическое исследование / пер. с англ. А. Георгиева. М. : Прогресс-Традиция, 2004. 264 с.
55. Фоменко О. С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США: Дис.... канд. філол. наук. К., 1998. 214 с.
56. Хомський Н. Роздуми про мову / пер. з англ. Львів: Ініціатива, 2000. 352 с.
57. Чернявская В. Дискурс как объект лингвистических исследований. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. 2011. URL: http://science.crimea.edu/zapiski/2011/filologiya/uch24_3fn/041.pdf (дата звернення: 20.09.2020)
58. Чудинов А.П. Политическая лингвистика. М., 2008. 256 с.
59. Шарова А. Лінгвістичний вимір політичної інформації: становлення політичної лінгвістики. *Наукові праці*. 2009. Т. 110. № 97. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2009/110-97-21.pdf> (дата звернення: 10.09.2020)
60. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса: монография. Волгоград: Перемена, 2000. 386 с.
61. Шейгал Е. И. Инаугурационное обращение как жанр политического дискурса. *Жанры речи*. Вып. 3. Саратов: Изд-во Гос. учеб.-науч. центра «Колледж», 2002. С. 205–214.

- 62.Эльштайн Дж. Б. О взаимосвязи между политическим языком и политической реальностью. *Логос*. 2005. № 3 (48). С. 135–142. URL: <http://tinyurl.com/пах4f53> (дата звернения: 12.09.2020)
- 63.Allport A. Franklin Delano Roosevelt. Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2004. 102 p.
- 64.Roosevelt F. D. The Four Freedoms. Delivered by Franklin Delano Roosevelt on January 6, 1941. URL: <http://www.intelros.ru/subject/discourses/1672-franklin-d.-roosevelt.-four-freedoms.html>.
- 65.Downing A., Locke P. A university course in English grammar. London: Routledge, 2002. 652 p.
- 66.Campbell G. The Philosophy of Rhetoric. N.Y., 1973.
- 67.First Inaugural Address of Franklin D. Roosevelt. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/froos1.asp
- 68.Fourth Inaugural Address of Franklin D. Roosevelt. SATURDAY, JANUARY 20, 1945. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/froos4.asp
- 69.Franklin Roosevelt's Re-Nomination Acceptance Speech (1936). URL: <https://www.americanyawp.com/reader/23-the-great-depression/franklin-roosevelts-re-nomination-acceptance-speech-1936/>
- 70.Mieder W. Proverbs are the Best Policy: Folk Wisdom and American Politics. Utah State University Press, 2005.
- 71.Second Inaugural Address of Franklin D. Roosevelt (1937). URL: <https://www.americanyawp.com/reader/23-the-great-depression/second-inaugural-address-of-franklin-d-roosevelt-1937/>
- 72.Schraff A. E. Franklin Delano Roosevelt. Saddleback Educational Publishing, 2008. 64 p.
- 73.Third Inaugural Address of Franklin D. Roosevelt. MONDAY, JANUARY 20, 1941. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/froos3.asp
- 74.Van Dijk T.A. Discourse and Context: A Sociocognitive Approach. New York: Cambridge University Press, 2006. 267 p.